

СТ. КРИЖАНІВСЬКИЙ

Ч А Й Х А Н А

I

Присвячується В. Мускіну

„О, караване, не спиши.
Відходить світ ясний душі.
І мов серце в івний край
Летить за милою врозмай..“

О, караванчик, не спіши.
Не поспішай, туркмен...
Так починалися про Схід
(Я їх любив, як стиглий плід)
З давніх давен, в усіх племен,
В усіх співців вірші:

В пісках проходить караван,
Узбечка напина чачван¹...
Через Кзил-Кум далеко путь
Бредуть піски.

Бреде верблюд.
І янтаком² лиш степ рябий
І спали в верблюдів горби.
Коли кінець?
Там же ханум,³
Там мир заходить в чайхану.
І відпочинок, чай і сні
Сулить оаза з далини.

Так я в уяві схоронив
Далекий образ чайхани.

Усім, хто пив росу сон-трав,
Хто дань романтиці віддав,
Усім, хто знав життя із книг
Дарю на пам'ять ці рядки.

Ми старшаємо день-від-дня,
Ми в друзки б'єм рожеве скло,
Чи є уявна чайхана,
Чи може й зовсім не було?

П'ять днів і п'ять ночей на Схід
Несеться поїзд із Москви.
І спека рушить нам услід.
Азійську спеку знали ви?
В степах далеко майорять
Намети авіо-бригад,
Та моря синь—степний Арал⁴
Одноманітність розорав...

Казак пісень підносить бриз,
Не як Хайям, і не Хафиз⁵.
Юрта. Верблюд.

Пісок. Трава.

Про що казак в степу співає?
На шосту ніч—кінець доріг—
Ташкент в оазі вирина.
Те, що в уяві ти зберіг,
Візьми в карман, зайди за ріг
І ось—

романтиці на гріх—
Радянська чайхана...

II

„І от я з нею розлучивсь,
З нудьгою злою подруживсь,
Як ніби лезо, чи жало
Враз моє тіло пройняло“.

Вечірня як спаде пора
Дзвенить трамвай:

Урда — Ходра ⁶,
І пилу марево тяжке
За нами йде в старий Ташкент.
Повніють людом вулички,
Без паранджі ідуть жінки,
День праці й поту промайнув:
Ідуть узбеки в чайхану.

Узбек приходить в чайхану
Поговорить про посівну.
Про все, вітчизна чим живе.
Він завжди знайде там нове.
Він, може, з фабрики „Худжум“
Він, може, робітник з „Сільмаш“
(Який скандал, який пасаж!)
Хайям, Сааді і Хафиз,
Крива романтики йде вниз!

III

„Подруги в мене більш нема.
Веселі дві закрила тьма,
І пристрасть у душі—вогнем:
Як дим, як порох—все мин“.

Давно затих старий базар,
Шумливий зранку як гроза
Тут, де мули товкли коран,
Живуть студенти із САГУ ⁸.
Спадає, як наруга й глум,
Середньовіччя машкара.
Тримай же піалу в руді,
Тверезо пий міцний кок-чай,
Звучить курнай,
звучить сурнай ⁹.

Це публіку скликає цирк.
І ген вже ясно і давно
Огнем реклям горить кіно.
Воно готове розказати
Стократ цікавіш Шехрезад,

З Алімовим заходим ми
Вже вечір носить крила тьми.
Лий в піалу зелений чай.
Дивись, дивуйся, помічай!
Погруддя Леніна. Звізда.
В ариках хлюпотить вода.
І весь чайханний круг розмов
В радянським пляні плине знов.
Вам сам чайханщик прорече—
„Цій чайхані велика честь:
Тут був Калінін. І йому
Халат дарили і чалму...“
Підводиться на Сході день.
Дарили ще й важкий кетмень, ⁷
Та кетменя не взяв старий—
Його замінять трактори.
З того часу—велика честь
Для чайхани цієї єсть.
Відтоді зветься чайхана
Ім'ям Калініна вона.

Як весь Союз живе, як скрізь
У наступ йде соціалізм.

Говорить Схід, я лиш пишу,
Я по твердій землі ходжу.
Хайям, Сааді і Хафиз,
Крива романтики йде вниз.
Ми старшаємо день-від-дня,
Ми в друзки б'єм рожеве скло,
Чи є уявна чайхана,
Чи, може, й зовсім не було?
Така, якою схоронив

Я давній образ чайхани
Для всіх часів,
для всіх століть...

Так ти виходь одна,
Як гордість нашої землі,
Радянська чахайна!

ПРИМІТКИ: ¹ Чачван — волосяна частина паранджі, що закриває обличчя узбецьких жінок. ² Янтак — верблюжа трава. ³ Ханум — жінка, дружина. ⁴ Аральське озеро — море. ⁵ Омар Хайям і Хафіз — старовинні перські поети. ⁶ Урда — Ходра — місцевості старого Ташкенту. ⁷ Кетмень — сапа, мотига. ⁸ САГУ — Середнь-Азіатський Державний Університет. ⁹ Курнай, сурнай — узбецькі музичні струменти.

ОЛЕСЬ ДОНЧЕНКО

КАРІМ МАМАТОВ

(З роману „Зоряна фортеця“)*

КОЛИ Карім шулись від сонця, зовсім зникають його чорні блискучі оченята й замість них видно тільки дві довгі вузькі щілинки. Даремно він блукав попід вікнами Хазарова — Дунька ні разу не вийшла на ганок. Двічі він запримітив у кухенному вікні її в'юнку постать — дівчина поралась, може варила обід, може прала.

Каріма мучить нетерплячка. Він не може чекати до вечора, він мусить зараз же розповісти Дуньці про останні новини. Хлопець стоїть напередодні хвилюючих змін у його житті: незабаром він переходить працювати на екскаватор. Він, Карім Маматов, колишній батрак і землекоп, уже відвідує технічний гурток і кінчає лікнеп. Незабаром не заступом орудуватиме він, а ходитиме біля потужної машини, що ой яка сильна, ой яка залізна!

Вчителька вчора сказала, що з Маматова таки буде машиніст. От тільки треба йому не забувати щодня прочитувати дві сторінки з синьої книжки в оправі.

Цих двох сторінок Карім уже не боїться. Спочатку його цікавили тільки літери, ці таємничі жучки з ніжками, з хвостиками й закарлючками, що їх для чогось густо було нанизано один поруч одного в довгі рівні рядки. Далі зацікавив самий процес читання — хлопець довго не міг опанувати зміст прочитаного. Іноді він уловлював рідні татарські слова, але вони якось губилися в навалі інших, що все йшли та йшли, і тоді літери здавались Карімові живими, вони ворушились і розбігались на всі боки, хутко загрибаючи своїми тоненькими лапками.

Та одного разу наткнувся він на таке знайоме й близьке йому слово „ат“**. Тоді почав відшукувати зміст і в інших сполученнях

* Цілий роман друкує вид во „Молодий Більшовик“ в масовій „Б-ці Молодого Робітника“.

** Ат — кінь.

літер. Знайшов дуже легко; „іпташ“, „кент“*, і зрозумів. Головне не поспішати і, запам'ятавши одно слово, читати друге. І вже з радістю зустрічав учительку, весело відповідаючи на її привітне „ісенмесис“**.

У вікні кухні Карім помітив Дуньчину хазяйку, і тоді пішов геть. „Інженершу“ він не любив, бо вона заставляла Дуньку робити до пізньої ночі й не дозволяла їй ходити гулять. Через ту злу господарку дуже рідкі бачиться Карім із милою дівчиною.

На рейках Маматов ледве-ледве не потрапив під „кукушку“. Машиніст добре вилаяв роззяву. Із його крученої лайки хлопець не все зрозумів і доброзичливо у відповідь вишкірив зуби. Бригада Улогова сьогодні вихідна. Карімові вільно блукати цілий день на будівництві. Можна, наприклад, піти до бетономішалок і стежити, як розміреною ходою спускається й піднімається головатий ківш, хапаючи порції піску з цементом, можна, не відриваючись, дивитись годинами на земляну безперервну смугу транспортера або задерти голову на американський кран-вежу. Але найцікавіше — це, безперечно, екскаватори.

... Пізно вночі пролітав над забутим татарським селом аероплян. Пролетів він і над полем, де стеріг із підлітками-товаришами Карім Маматов хазяйську худобу. Сиділи хлопчак навколо вогнища, сиділи в облозі темряви під байдужими блідими зорями. І тоді хтось із них перший побачив на небі три світлих цяточки, що рухались: білу, зелену й червону. Невідомі зірки пливли, ворухились, зникали й знову з'являлись.

Піднялося в заграві вогнища чотири темних фігурки й задрали голови вгору. У вуха вже линув одноманітний, сердитий вуркіт мотора. Машина летіла вночі над полем.

А другого дня розповів Карім хазяїну-баєві, Садику Галієву, про аероплян. І не зрозумів тоді Карім, чому розсердився за його слова бай Садик Галієв.

Часто пригадував Маматов нічну машину й сердитий клекіт мотора довго вживався йому. Думав Карім про того літуна, що линув на трьох зірках над нічними татарськими полями. Кріпко запам'яталось, що сердито-сердито квоктав мотор. Чому такі сердиті всі машини? І автомобіль, що привіз в їхнє село іпташа-начальника з міста, теж був сердитий і люто сварився він хриплою сиреною.

Може тому й сердився Садик Галієв, що не любив він злої машини на своєму полі?

Забрали селяни в Садика Галієва всю худобу й вислали бая-хазяїна кудись далеко-далеко. Знав Садик за віщо не любити машини. Стало поле Садикове, що аероплян уночі пролітав над ним, созівським полем. Посилав соз ва будівництво робітників, потрапив у їхнє число й Карім Маматов.

* Кент — день, іпташ — товариш.

** Ісенмесис — драстуй.

„Маріон“ люто фиркав і щось тараторив на своїй незрозумілій екскаваторній мові. Трохи ведмедкувато повертаючи довгу шию, він раз-у-раз вгризався в землю жадібними зубами. Голодний, він сухо клацав одвислою нижньою щелепою й, знову злісно фиркнувши, припадав до землі.

Карімові пригадується страшний Галієв кочек*. Він лютував на людей за те, що посадили його на цеп, і в шаленій люті скаженів і вив ночами. А одного разу, зірвавшись, до смерти скусав стару Магрой, Садикову сусідку. І цей екскаватор здається Карімові могутнім псом, шайтаном, охриплим від злоби, лютим в своїй безсилості, що змушений коритись таким дрібним людям-карликам. Здається, що лише пусти цю звірину на волю й вона пройде дільницю, руйнуючи кам'яні мури.

Маматов сидить на купі гнutoго заліза й показує сонцеві дві щілинки очей. Не віриться хлопцеві, що незабаром він теж триматиме за ланцюга цього ненажерливого пса, що харчить, фиркає, давяться землею. Клубочок солодкої радості прокотився в Карімових грудях. Карім почуває, що дужий він і молодий, і день котиться з-за Уралу ясний, золотавий день, як бурштинове яблучко.

Горляні звуки злітають з Маматових губ, мугиче Маматов своєї пісеньки, стародавньої пісеньки, що її ще бабаї** співали, як були молоді. Пісеньку про орла степового, що літав тихими ночами до татарочки красуні, юної Хайят, і про те, як підслухавши їхню розмову любовну, чоловік красуні, зеленобородий бабай Усман, встромив орлові в груди гострого чингала.

Гарно співати таку пісню, коли чхкає перед очима „Маріон“ і збоку десь яросливо сичить і злітає вгору пара білими аеростатами. Тоді пісенька Карімова — як сама подолана старовина.

Улогов непомітно підійшов з-заду. Хвилину мовчки стояв за Маматовою спиною і легка усмішка сховалася в кутках губ. Усмішка кумедно ворушила маленькі вусики і світлу крапку поставила на чотирикутному лобі.

— Що, Каріме, співаєш?

Пісенька стихла й хлопець хутко обернувся.

— Співаю, іпташ Улогов.

— Слідкуеш? До машини звикаеш? Незабаром і вітатися до нас перестанеш. Твій екскаватор один за добрий десяток бригад Улогова справиться. Всюди машиною полегшують працю нашого брата-робітника. Майстер Гребенюк, чув може, механічного заступа винайшов вигрібати землю, а сьогодні ось у газеті новий винахід.

Улогов витяг із кишені пожмаканий газетний аркуш.

— Ось слухай, Каріме. Слухай і над кожним словом міркуй.

Бригадир почав смаковито читати, поволі розтягуючи слова, зупиняючись після крапок.

* Кочек — пес.

** Бабай — дід.

НАКАЗ № 382 ПО УПРАВЛІННЮ БУДІВНИЦТВА

Магнотогірське, 23 квітня 1931 р.

Монтьор „Стальсантехбуду“ тов. Ницц винайшов транспортер для засипання рівчаків і окопів, що дає значну економію. Машина замінює мінімум 100 чоловіків землекопів.

Конструкцію ухвалило бюро робітничого винахідництва „Стальсантехбуду“, кілька інженерів по сантехніці і головний механік.

Наказую: під особисту відповідальність інженера т. Шнігмана в трьохденний термін підібрати, згідно з планом авторового проекту, частини, що єсть на складі.

Головному механікові т. Мамонову — виділити на відрядну роботу конструкторів-механіків для опрацювання до 27 квітня робочих рисунків.

До 15 травня головному механіку виготовити в ЦММ потрібні деталі.

Загальне керівництво щодо запровадження в життя проекту доручаю інженерові т. Лейтману.

За нач. будівництва *Валеріус*
Керсправами *Козлов*.

— Ну, зрозумів? Нову машину чоловік винайшов. Вчилася людина й багато думала, ночей, може, недосипала. А машин нам дай та подай. На всіх роботи вистачить. Та й то сказати, Каріме: „дубінушка“, хай вона згорить, не годиться для нашої соціалістичної праці.

— Я машиністом буду!

— Будеш, Каріме. Почекай трохи. Вивчишся. Спочатку, як робітник на екскаваторі працюватимеш, потім за кочегара. А далі вже й на машиніста вискочиш!

У п'ятьох екскаваторників, схожих на негрів, чорно-блискучі промаслені обличчя й дивовижно білі зуби. Негри крутять страшними своїми білками очей і безупинно рухаються. Рухаються руки, ноги, голова, все тіло. Тільки один машиніст Шалигін спокійний. Поверне підойму і знову застиг, мов придивляється до результатів своєї роботи.

З усієї бригади Шалигін найменш подібний до негра. Він швидше звичайний мулат. І найбільше йому, мабуть, заздрить кочегар Карім Маматов, що кожної хвилини приймає чергову порцію колючої вугільної куряви.

Шалигін пильно стежить за роботою нового кочегара. Йому подобається моторний, роботящий татарин. Правда, неоківірно ще працює він, незграбні рухи забирають багато зайвих зусиль, але, зрештою, все це справа часу й досвіду. Ог тільки з надто сильно, рвучко, посилає він уперед лопату, боїться, що розсипить вугілля.

Ні, тут треба рівновагу тримати і щоб була ця рівновага невимушена, плавка, як плин водяної хвилі.

— Каріме, ти знову хекаєш грудьми,— кричить Шалигін.— Так швидко захекаєшся зовсім. Давай рівний розгон лопаті, не рви її. Навчись рівновагу тримати, щоб з лоскотом була рівновага, щоб вугілля на заступі не лежало, в повітрі підтримуй його. А в кого рівновага без лоскоту, той не кочегар!

І не витримує машиніст. Передає важіль своєму помічнику, а сам хапає лопату.

— Раз! Раз! На льоту!

І дійсно, вугляна купка, не розбиваючись летить уперед, а заступ лише злегка підтримує її в повітрі. За першою друга. Вугілля хутко лине безперервною смугою.

— В мене заступ, Каріме, замість клею, не дає розсипатись купці.

Екскаватор пирхав і задихався, як пузан, що приймає ванну. П'ятеро екскаваторників ретельно працювали.

— Вугілля! Вугілля!

Вугілля не було.

— Стоп!

Шалигін нервується.

— Ну його к бісу з такою роботкою! Знову застряли десь. Це смішно сказати—Землебуд не має на широкій колії своїх паровозів. Паровоз належить не нам, бригада працює на ньому не наша. Ну, й зрозуміло—стоїмо. Як ти його, в біса, на чужу бригаду впливатимеш, щоб вона не гальмувала й нашої праці?

Паровоза, що мав підвозити вугілля, не було.

— Води немає—вугілля єсть, вугілля немає—води повно,— каже помічник машиніста, комсомолець Гаврик.— Оці дрібні неполадки—наше лихо.

Він підходить до Каріма.

— Де раніше працював?

— Землекоп.

— І потім—на екскаватор?

— Ні, курси пройшов.

— Добре. Раніше кочегарів просто брали з чорноробів. Ти—комсомолець?

— Ні.

— А що ти робив удома?

— Ялче* у бая.

— Чому ж у комсомол не йдеш? Наш екскаватор увесь комсомольський. І Шалигін—комсомолець, член партії, і я, і всі.

— Не знаю.

— Комсомол, брат, річ хороша. Ми партії допомагаємо соціалізм будувати. Втямки це тобі? Нове життя, без багатіїв і без батраків...

* Ялче—батрак.

Карім мовчки кивнув головою. Правду кажучи, він не зовсім уявляв собі, куди ж подінуться батраки при соціалізмі. Ну, багатіїв проженуть від себе. А що ж батраки тоді робитимуть? Ураз пригадав слова Улогова про те, що батраки сами стануть господарями. Пригадав і посміхнувся, втяг у вузькі щілини свої оченята. Улогов казав, що бідняки повинні навчитися загнуждати машину так само, як звичайного коня. Тоді вони й будуть господарями.

Маматов дивиться на складну систему рурочок, гвинтів, підойм, і важко зідхає. Як важко зрозуміти цю машинову уздечку!

Шалигінова рука м'яко лягла на Карімове плече.

— Слухай, Каріме. Єсть одна справа.

Маматов пильно позирнув на машиніста.

— Яка справа, іпташ Шалигін?

— А ось яка. Ти знаєш для чого ми знімаємо по цій лінії землю? Тут мусять незабаром лягти рейки. Цими рейками підвозитимуть для домен залізні конструкції.

— Машини?

— Так, і машини. Це треба для того, щоб швидше пустити завод. Нам треба багато-багато чавуну, криці. Швидко треба працювати, щоб виконати завдання в строк. А ми ось, бачиш, стоїмо, не підвозять нам вугілля, забарився чомусь паровоз із плятформою.

— Паровоз цей — прогульник, іпташ Шалигін.

— Ось і треба взнати, Каріме, що то трапилось із ним, чому немає палива. Біжи зараз по лінії до депа, взнай у чому річ. Скажи, що через них стоїть екскаватор. Іди, Каріме, й приїзди з вугіллям. Кожна прогаяна година великих грошей коштує для будівництва. Ми всі на тебе чекаємо, Каріме.

Маматов насунув брови на перенісся й насуплено обвів вугільними очима бригаду.

— Я біжу, іпташ Шалигін.

— Айда! — гукнув услід кочегарові Гаврик.

Карім біг вздовж рейок і якість нове, незрозуміле чуття для нього ворухилось у грудях. Іпташ Шалигін доручив йому, Карімові, роздобути вугілля. На нього, Каріма, чекає вся бригада — двоє робітників чекають, помічник машиніста і сам машиніст чекає. Без нього, без Каріма, мертвий стоїть екскаватор, не пихкає й не простягає своєї довгої шиї. І тільки йому, Маматову, доручив іпташ Шалигін таку важливу справу. Чому не Гаврика послано? Ні, ось тільки він, Маматов, біжить довгими рейками. Значить довіряють Карімові, значить, Карім зуміє дістати вугілля!

Ось та місцина, той горбок, де сидів колись Карім із Уловим, стежачи за роботою екскаватора. Лише купу заліза забрали вже кудись і рівна, як лінійка, лягла тут залізнична путь.

Ось і депо. Тут усе чорне, бо крешуть паровози гарячі іскри і чорний дим тягнеться за ними такий патлатий і вонючий. Тут усе прокурено цим димом і земля вкрита блискучими калюжками шмаровидла.

Маматов знайшов начальника депа. Маленький і в'юнкий, як ящірка, він ніяк не був схожий на начальника, і Карім навіть подумав спочатку, що він помилився і йому ще доведеться шукати когось іншого. В'юнкий начальник в першу хвилину заклопотано відмахнувся від Маматова.

— Який паровоз? Ніколи зараз, почекай. — Він вихопив на ходу якогось папірця з кишені й побіг. Але тієї ж хвилини здивовано зупинився. Карім догнав його й схопив за руку.

— Іпташ начальник, не можна мені „зачекай“! — задихано гукав він. — Ескаватор стоїть, іпташ Шалигін стоїть, бригада стоїть, паровоза твого нема...

Маматов уже навчився правильно вимовляти слово „ескаватор“, але в хвилини найбільших душевних зрушень він забував його і за старою звичкою часто й досі говорив „ескватор“.

Начальник депа ледве зрозумів у чому річ, якого вугілля немає і яка бригада стоїть. Виявилося, що паровоз несподівано поспувався й пішов до легкого ремонту.

— Іпташ начальник, твої паровоз — ремонт. ескаватор стоїть, іпташ Шалигін стоїть, — знову затараторив Карім. — Треба швидко будувати, ще багато землі, ой-ой багато! Дай другий паровоз, вези вугілля!..

Маматов так просив, так переконуючи доводив про негайну потребу в паровозі, що начдепа мимоволі яскраво уявив собі затишу чорну машину з порожнім ківшем, уявив як стоїть невідомий товариш Шалигін із бригадою й чекає на вугілля. Начальник подумав і віддав розпорядження вийти на роботу новому паровозові, що тільки-но став до депа.

— Айда на вугільну базу, — засміявся начдепа, — й скажи своєму іпташу Шалигіну, щоб не стояв, а брався до роботи.

Без міри гордий із того, що виконав доручення, Карім урочисто сидів на платформі з вугіллям. Рейки бігли назад, паровоз до хвилини давав гудки, Карім мугикав якоїсь пісні. Слів у ній не добрати, але вже не про старого Усмана співав Маматов кочегар. Умер зеленобородий Усман, бо народжувалась серед дикого степу нова пісня, росло нове буття. Було воно манливе й могутнє, найдивніше від усіх легенд.

Дунька Пастухова, наймичка в Хазарова, поспішає. Вже останнє проміння від заходу спалахнуло в розбитому люстерку на стіні, а в неї ще й досі не помито посуд від обіду, не приготовано нічого до вечірнього чаю. Примус шипить синім струмком і від того в'їдливого шипіння голова розбухає в Дуньки, наливається важким оливом. Оливо пливе в вуха, заступає очі двома кульками. Дунька здивляється — ні, це не оливо, це чорні Карімові вугільки, такі чудні, блискучі, і дужки брів смішно ворухаться над ними.

Хутко стрибає в дівочих руках тарілка й рушник метляється, як білі крила. Останній промінець жевріє в люстерку, мить, —

і сірий попіл присмерку сповнює кухню. За дверима сухо клацнув вимикач і в щілині приснуло електричне світло. Торгону в стілець, зарипіла дошка від важкого кроку, і знову все стихло. Це Хазаров, господар, сів до письмового столу.

Лідії Павловни дома немає. Дунька поспішає впоратись із роботою до її приходу. Це конче потрібно, бо невідомо, чи не вигадася хазайка якоїсь нової праці, чи не посадовить вона її, Дуньку, латати білизну хазайнові або штопати панчохи.

Але ось стукнула остання тарілка, востаннє майнув рушник. Дівчина навшпиньках іде мимо дверей хазайнової кімнати до радісного порогу. Як голосно скриплять кляті дошки на підлозі!

Над заводською улоговиною тріпотлива музика вогнів. Дунька ніколи не бачила їх такими тремтливими. Руки й ноги теж чомусь тремтять у наймишки. І все тіло тремтить. Дунька примружує очі й білі вогні потужних прожекторів ураз сунуть до неї снопи проміння.

Перебігти насип із павутиною рейок — хвилина. На рейках теж темняно відбиваються вогні. Вони скрізь: на дільниці, на рейках, в Дуньчиних зінницях.

Зразу ж за бараками річка. Понад берегом шугають угору, в темряву вогнища. Темні постаті вовтузяться біля них — волохаті й довгі, не розбереш — люди чи тіні. Вогні коливаються в чорній воді, пронизують її глиб золотими списками, але не дістати їм дна. ламаються вони на тріпотливі скалки — глибокий запружений Урал.

До стовпа прикуто двоє човнів, двоє довгих алігаторів, власність заводоуправління. На дерев'яній спині одного з них сидить Карім і торгає ногою мокрий ланцюг. Ланцюг гримить, і коли його торгати отак раз-у-раз без перерви, то залізні кільця розкочують рев, від якого бере оскомина.

Незабаром прийшла сюди Дунька. Карім шурить від збуджуючого сміху й ведмедикувато тягне дівчину до себе.

— Я ждав тебе, Дунько, ждав. Думав, не прийдеш, Дунько. Попливемо? — вказує він на човна.

Дунька — сирота — приймачка камського діда-баканщика. Дівчина скучає за рідною прекрасною рікою. Часто згадує вона високий беріг на Камі, пісні рибальської артілі й вечірній, заллятий блискучими вогнями, пароплав. З берега видно на ньому рухливі фігурки людей, скрізь — на чардаку, в вікнах кают... І всі то вони кудись їдуть, їдуть до великих міст, що про них розповідав їй дід. Вони побачать великі дива, вони веселі, губи їхні, мабуть, складені в усмішки. Ось вони там, на пароплаві, дивляться з відкритих вікон яскраво освітлених кают на далекий камський беріг, на невеличке мерехкотливе полум'я від вогнища і, мабуть, дивуються: хто самотній живе на цьому дикому безлюдному березі? Вони ж не знають про старого діда-баканщика, що міряє щовечора свою дільницю на невеликому хисткому човнику. Вони ж не думають про того, хто запалює на їхній путі білі й червоні ліхтарики.

Повільно проходять могутньою рікою неповоріткі нафтянки, що їх дівчина звала черепахами, важкі товарні пароплави. Всі вони

прямують до бурхливої пристані з сотнями вантажників, з гаміром і гуком. Дунька ніколи не була на такій пристані, вона лише уявляє її з дідових оповідань. І в серці Дуньчиному ворухиться бажання — покинути беріг, попливти на яскравім, сліпучім пароплаві до того іншого, незнайомого світу.

Одного разу дід привіз на своєму човнику невідомого. Був це, мабуть, мисливець, бо мав рушницю і обвішаний був дичиною. Дід смажив рибу, а мисливець розповідав. Оповідання його ще більше розпалили в Дуньки її мрії. Слова мисливцеві, наче з іншого боку, показали дівчині знайому картину. Її рідна Кама, виявилось, не тільки люба для ока водяна широчінь, це могутній шлях, що несе на собі мільйони тонн товарів, потрібних для робітничої республіки. Всі ті нафтянки — не черепахи, вони везуть дорогоцінну кров для країни рад.

Говорив невідомий мисливець і про незчисленні рибні багатства Ками та Волги, розповідав про бурхливе будівництво в радянській державі.

Дунька намагалась уявити те будівництво, але бачила лише високі-високі труби, білі й чорні, такі, як от щоденно спостерігала вона на пароплавах. Далі цих труб уява її не йшла.

Другого ранку мисливець пішов, може й зовсім не підозрюючи який слід лишив він своїми оповіданнями в дівочому серці. А в Дуньки визрівало тверде рішення покинути діда, покинути камський беріг і сісти на великого пароплава. Далі перспективи плутались, заволоїкало їх туманом. Знала лише Дунька те, що допливе вона до великого міста, побачить там вулиці, де будинки стоять на будинках, високі та кам'яні, де багато високих-високих чорних і білих труб. Коли б ті уявлювані Дуньчині труби змалювати, то напевне б вийшли вони такими ж, як малюють їх шостилітні діти — хиєрними, нерівними, з цілими змарами чорного диму.

Велике місто стрінуло молоду дівчину непривітно. На пристані в неї вкрали ті невеличкі гроші, що вона їх була наскладала на дорогу. Дунька лишилась на вулиці без копійки. Куди йти? До кого звернутись?

Ніч гуляла по місту з ліхтарями й їздила нічними візниками: Дунька брела з пристані пригноблена, самотня, в розпачі... Глянула — перед нею стояв низенький присадкуватий панок у брилі. При світлі ліхтаря на паперовому обличчі в нього ворухились, як живе, чорні вуса. Дунька бігцем кинулася від нього на другий бік вулиці. Їй здалося, що той незнайомий хотів її пограбувати.

Мимо цокотів по брукові візник.

— Дядьку, — кинулась до нього дівчина. — Не знаєте, де мені тут можна переночувати? Куди піти? Грошей у мене немає, приїжджа я...

— У ночліжному спитайся, — показав візник на ріг вулиці. Але, коли Дунька відійшла, він покликав її.

— Дівко, роботи шукаєш? З села приїхала?

Візник детально розпитував, хто вона й звідкіля.

— У мене є робота.. По хазяйству допомагатимеш. Жалування покищо звиняй, а харчі даватиму. А там далі побачимо. Згодна?

За півгодини Дунька була вже в візниковому будиночку на околиці міста. Друго дня, ледь-ледь засіріло, розбудила її візникова дужина.

— Я йду на базар, торгуватиму, а ти лишайся на хазяйстві. Нагодуєш дітей, кабанові винесеш висівок, поприбираєш. А зараз біжи допоможи хазяїнові коня розпрягати, приїхав уже...

Неприємна була візничиха — з тоненьким, як у комаря, голосочком і з товстими, червоними, як у вампіра, губами. За роботою в неї не бачила Дунька високих труб.

Однаке визволення з дупких візничихиних рук прийшло скоро. Дуньку взяли на облік, як неписьменну. В лікнепі вона вперше почула конкретно про Магнетобуд і це слово, як справжній магнет, притягло до себе дівчину. Визріло рішення їхати працювати на будівництво, і коли трапились супутники, вона рушила в дорогу.

В Магнетогірському побачила Дунька труби, але здалека, бо скоїлось знову так, що не в робітничу бригаду пішла вона, а потрапила за наймичку до інженера Хазарова. Знову потяглися для Дуньки нудні одноманітні дні, не любила бо дівчина своєї роботи. І тільки зустріч з Карімом Маматовим та вечірні побачення з ним біля річки трохи прикрашали життя Дуньчине.

— Човен есть, Дунько, весла есть, Дунько, — каже Карім, вовтузячись біля ланцюгу. — Попливемо, Дунько, хутко-хутко, твоя хазяйка не попливе хутко-хутко. Твоя хазяйка з білим лицем, з білими руками, не знайде своєї Дуньки.

— Я не її, я своя, — ображається Дунька.

— Мало-мало своя, — заперечив Карім. — В бригаді кожний — сам хазяїн, кожний норму свою знає і на завод працює. А ти хазяїну робиш, хазяйці робиш, бригади в тебе немає своєї, норми немає своєї.

— Як мені піти від неї, Каріме? — питає Дунька. — Хазяйка каже, що не відасть мені грошей, коли я її покину. Каже, що не приймуть мене на будівництво.

— Хазяїн не прийме, хазяйка не прийме, іпташ Улогов прийме. Я іпташу Шалигіну скажу. Іпташ Шалигін прийме. Іпташ Шалигін — машинист. У нас великий екскаватор — грру у!..

Дунька посміхається. Вона бачила екскаватор. Їй і боязно і радісно — а що, коли її справді візьмуть та й приставлять до великої залізної машини і працюватиме вона тоді поруч із Карімом!

— Скажи, Карімочку, скажи. Попроси за мене. Не знаю я, що мені робити...

Вона сідає в човен. Карім легко відштовхується від берега й сам стрибає до неї. Хлюпнула вода, зарипіли кочети. Далі й далі відсувається беріг із вогнищами, з вогнями ліхтарів. Праворуч, на горі Сосновій, застряв десь поміж двох сосен великий розпечений місяць.

Хутко переїхали на тої бік. Тут пустельно, безлюдно. Недвижимо, заворожено стоїть тирса. Майнула від берега темна тінь із невазовимою білою плямою — земляний заєць.

— Ах-хо-хо, — несподівано кричить Карім, наслідуючи совиний крик Луна далеко покотилася річкою, відгукнулася в степу. І наче у відповідь на протилежному боці, на будівництві, високо шугнуло вгору блакитне сяйво автогену.

Ця місцина за рікою яскраво нагадує Карімові його недавнє минуле, коли пас він у степу коней бая Садика Галієва. Отак заплюще хлопець очі, втягне в себе свіжий терпкий пах нічного степу і ввижається йому, що десь недалеко хрумтить на зубах у коня трава, ввижається тупіт копит і запах диму від вогнища. І як це все дивно скоїлось: вчора пастух, а сьогодні вже годує він могутню ненажерливу машину з заліза й криці.

Десь далеко, в степовім озеречку, затишному місці жаб'ячих оргій, крикнула чапля. Маматов стріпнувся.

— Співаєш? — посварився він кулаком в бік незримого птаха. — Співай, співай наостанку. Скоро знайдуть твоє кубло, бо засвітиться й тут вели-икий вогонь... Пуф, пуф, грррр!..

— Тут радгосп буде, — сказала Дунька. — Я чула як хазяїн говорив. Розорють землю й картоплю посадять для робітників.

— Картоплю. Хороша картопля, сита земля, сита картопля!..

Ураз він обхопив дівчину за стан і посадив поруч з собою на траву.

— Дунько-о, Дунько-о!.. — тягся до неї губами, блискучими щілинами очей, у грудях у нього свистів віддих. — Дунько-о!..

— Навіжений!

Але Карім уже сміявся. Сміявся він завжди якимсь внутрішнім чудернацьким сміхом, що виходив у нього з грудей, наче булькання.

— Дунько, я чо-орний, чо-орний, іпташ Шалигін чорний, всі чорні. Екскаватор теж чо-орний... Я машиністом буду, Дунько! Пуф, пуф, пуф, гррр!..

— Покатаєш мене на машині?

— Моя машина не бігає. Моя машина землю рие. Я вугілля дістав. Сам дістав, Дунько! Іпташ Шалигін сказав: „нема вугілля. дай, Каріме, вугілля, ми збудуємо місто“. Вели-ике, велике місто. Ми, Дунько, робитимемо на заводі і в нас хазяїна не буде, казав іпташ Шалигін. Ми сами хазяїнами будемо, казав іпташ Улогов... — А коли пани прийдуть, Карімочку?

— Які пани? Нема пана, Дунько. Прогнали, Дунько. І Садика Галієва прогнали, Дунько!

Карім збуджено булькає сміхом. Він показує Дуньці, як годує він екскаватора вугіллям. Витягнені руки нагнулись, постать перегнулася наперед.

— Раз, раз! На льоту! На льоту! — гукає він, наслідуючи Шалигіна. — Раз, раз! Карім Маматов ось який кочегар...

За їхньою спиною спав незайманий степ. Спав і вже чув кроки нових володарів. А на будівництві, за рікою, вирував глухий шум,

гуділи паровози, сичала пара, м'яко долітало здалека залізне ляшання. Там, на заводських дільницях, і вночі шуміла робота.

У комсомольця Гаврика, помічника машиніста на екскаваторі номер десять, чорна родинка під лівим оком. Може від цього й усе обличчя Гаврик'ве має хитрий вигляд, наче говорить: „А добре я взяв вас, товаришочки, на арапа“! Лоб у Гаврика на всі боки просторий, у палички-стукалочки гратися б на такому лобі. Часто Шалігін, дивлячись на цю частину тіла свого помічника, говорив жартома:

— Ой, Гаврику, гарний із тебе „баран-бук“ був би. Лобище в тебе мізкувате дуже.

Гаврик любив розмовляти з Карімом. Він помітив Карімове захоплення машиною, помітив його любов до дужого механізму. І всіма засобами намагався цю любов розвивати. Під впливом цих розмов першіне зачудовання з машини, де було багато дикунського, позасвідомого остраху перед залізним чудовиськом, змінялося в Маматова на теплу приязнь, на свідоме ставлення до всіх цих підйомних кранів, компресорів, екскаваторів. Карім потроху збагнув співвідношення машинової й людської сили, збагнув, для кого й як працює машина.

Нові думки, як молоде хмільне вино, блукали в Карімовій голі. Від цих думок було хлопцеві буйно, радісно й незвичайно ніяково. Новий світ відкривався перед очима. І домни стоять на своєму старому місці, й тепляк кокусових печей, і труби мартенівського цеху на сусідній дільниці, і так само стрекочуть пневматичні молоти й пихкають димом екскаватори, а от же все це тепер таке нове, близьке й зрозуміле. І вже не здається „Маріон“ Карімові злим Галієвим псом.

— Люби машину, як живого друга, — говорив Гаврик. — Навчись розуміти, що й машина живе й дихає, хворіє й видужує. Підтримуй її здоров'я, змазуй її, пил змитай із неї.

Не було кінця-краю Карімовому здивованню, коли прочитав він ці самісінькі слова в книжці. Цю книжку в синенькій палітурці приніс він Гаврику.

— Ти тут читав про машину? — спитав він.

Гаврик узяв книжку в руки.

— Ні, Каріме, я не читав.

— А звідки ти знаєш?

— У комсомолі вивчився.

— Є книжки в комсомолі? — запитав Маматов.

— Ого, Каріме, скільки хочеш. Про все є книжки. Про машини про наше будівництво, про робітників, таких от, як ми з тобою. Комсомол вчить як із ворогами боротися, щоб було в нас багато-багато машин, екскаваторів, заводів. Будуть у нас машини, тоді й баї не страшні нам ніякі.

Так з'явилася в Маматова думка про комсомол. Кілька разів приводив його Гаврик на комсомольські збори й нишком іноді сте-

жив за Карімом, як хвилювався він, як поривається й собі щось сказати, вигукнути. Але не вистачало рішучості, сміливості.

Одного разу Гаврик прочитав Маматові в газеті про Магнето-бул.

— Про нас пишуть, — пояснив він кочегару. — Цю газету друкують далеко-далеко, в Москві. Скрізь про нас знають, всі слідкують, як ми тут будуємо. І буржуї за кордоном теж стежать. Що швидше й ліпше будуватимемо, то страшніші ми будемо для наших ворогів.

Ця розмова дуже вразила Каріма. Він уявляв собі Москву, де будівлі великі, як Ай Дарли. Уявляв буржуя в образі Садика Галієва, колишнього свого господаря, як скалить він по-собачому гнілі зуби, коли довідується про Магнетобуд. Ця увага всієї країни до будівництва, де працює й він, Карім Маматов, лишила ще одну борозну в Карімовому серці.

Вночі йому приснився сон. Наче вирив екскаватор глибоку-глибоку яму. Заирнув туди Карім, а там бай Галієв сидить. Побачив свого ялче й просить-молить витягти його з ями. Став Карім цеглу носити в яму, велику купу наносив. По тій цеглі й виліз Садик Галієв на гору. Виліз, а тоді до екскаватора навшпиньках підійшов.

І вгледів тоді Карім, що лихо якесь машині вчинить. Задумав старий бай Галієв. Зрозумів Карім, що не буде машини, знову пастиме він тоді худ-бу Галієву, обідраний, голодний. Ажень затремтіло Карімове серце з болю й ненависти. Підкрався він тихенько з-заду й ударив Садика цеглиною по голові.

Де не взявся іпташ Шалигін, Гаврик, Улогов. Головами хитають, дякують Карімові, що врятував він їх від небезпеки якоїсь великої.

— Ти, Каріме, як комсомолец зробив: з лютим ворогом нашим поквитався. Ходімо в комсомол, дамо тобі квиток комсомольський.

Про сон цей Маматов нікому не розповів, але часто згадував про нього і вже жадібно вбирав у себе кожне Гаврикове слово. Та згодом сон забувся, але не забувались розмови з Гавриком і Шалигіном.

Шалигін, як бригадир десятої госпрозрахункової, докладав усіх зусиль аби знищити перестої екскаватора з-за недостачі води чи несвоечасного подавання вугілля. Майже щодня відвідував він помічника начальника по виробничих нарадах. Вкупі з Маркелом Маркеловичем Шалигін обмірковував план дії. Було досягнуто прикріплення одного паровозу з п'ятформою до екскаватора. Отже, паровозне „знеособлення“ ліквідували. Це вже була не абияка перемога.

„Маріон“ увесь час перевиконував завдання, тепер же справа повинна була ще поліпшитись, Бригада показувала чудові зразки роботи. Чорні від вугілля екскаваторники напружено боролися за темпи. Раніше екскаватор давав за зміну п'ятсот п'ятидесят кубометрів, тепер ця цифра піднеслася до шостисот п'ятидесяти. „Маріон“ давав рекордне число вагонеток — 260!

Успіх був справді великий.

— Кричи, Маматов, „славу“, — говорив Шалигін. — Ми тепер, брат, рекордисти!

Але сам Шалигін „славу“ не кричав. Він був навіть ніби незадоволений з досягнутих успіхів.

— Що ж тут за штука — шістсот п'ятдесят! От на повітрорудуці електричний екскаватор працює, той дві тисячі кубометрів дає в день. Ото роботка!

Гаврик на це зауваження тільки сплюнув:

— Ото вже людина! — промовив він із серцем. — Все йому мало! То ж таки електрична машина, а в нас звичайна парова. Здається, що є ріжниця, та ще й чимала!

Шалигін голосно зідхнув.

— Хочеться, щоб швидше. Руками б, здається, гріб землю, коли б це що допомогло. Могили ж риємо для всесвітньої буржуйви!

Карім слухав цю розмову і враз пригадав свій давній сон про Галієва в ямі.

— Чому я його не засипав там? — голосно пожалкував він.

— Кого, Каріме? — обернувся Гаврик.

— Садика Галієва. Але я його гаразд цеглиною стукнув, іпташ Гаврик!

Помічник машиніста не розумів.

— Якого Галієва?

Маматов мовчав.

— Ну, Каріме, чому ж ти мовчиш?

— А навіщо про сон казати? Галієв у сні був, бай у сні був, Тепер немає сну, немає Галієва. Є іпташ Шалигін, екскаватор є. жочегар Маматов є!..

ЕМІ СЯО

В

А

Т

А

Сіє селянин бавовну,
Збирає бавовну
Геть чисто...
Робітниця трипає бавовну
Тріпає, сушить і чистить.
Виходить біла вата,
Чиста, суха вата.
І піт,
і бавовна,
і вата —
Все належит багатим...
Селяни вирощували вату,
поля заливали
потом
до Чан-Кай-ші потрапляла вата,
ішла по полкам і ротам.
Бере Чан-Кай-ші вату,
затуляє вуха солдатам...
Про це смішно тепер говорить, —
Генерали мріють
Ради розбити,
Знищить Червону армію.
Та селянські маси
Ідуть у дні;
селяни допомагають
їй у війні,
Китайській
Червоній Армії.
Червоні білих
женуть і б'ють,
розбивають геть
білі загони.
Багатим страхіття,
що в кожному бою
солдати ідуть до червоних.

Іх бо не спинять
безсилі загрози,
зброя червоних —
слово і лозунг.
„— Ідіть! — гукають, —
ідіть до нас!
Всіх джентрі у паші пожеж.
Гут — тухає. Земля для нас.
Селянин — солдати, ви теж!
Геть компрадорів! Геть їх
Гоніть й вигоняйте з веж їх!
масть.

Збудуймо в Китаї
радянську власть!
Робочі, солдати теж ви!
Говорив Чан-Кай-ші солдатам:
— Надто близько
рвуться
гранати.
Шрапнеллю заглушать
тут гонга
Бережіть,
солдати,
друзі,
барабану перепонку.
А перед боєм,
друзі,
солдати,
затуляйте вуха
ватою.

Сіє селянин бавовну
Збирає бавовну
Геть чисто.
Робітниця трипає бавовну,
Тріпає, сушить і чистить.

Виходить біла вата,
чиста, суха вата.
І бавовна,
і піт,
і вата,—
все належить багатим.
А багатії ватою чистою
Заплутують в пух комуніста.
На вату бензин
виливає багатий,
запалить сірник
І... горить багаття,
І там скоїн довкола.
Угрузиши вглиб,
залишається чорного
попелу
слід.
Так тут загинув друг мій
любий ровесник Чжою да

Язык мій бідний,
язык мій грубий...
Як же цей жаль передать?
О, бідна вата,
невинна вата,
горючий бензин
і злюча вода!
О, бідний трудящий,
виросував вату.
О, любий мій друже, Чжоу да...
Так слухай, вслухайся ж,
проклятий кате,
тобі на цей раз
не допоможе й вата,
бо бавовна зростає,
бавовна, вата;
Прийде день —
буде розплата!

Переклав І. Семиволос.

1. ПІЛЬГУК

Т В Е Р Д И М К Р О К О М

(Спогади червоного партизана)

ТРИВОГА

ТЮТЮНОВИЙ дим густим серпанком оповивав чоловічі постаті. Кволий світ каганця, неспроможний проткнутися до кутків просторої кімнати, губився слабими відблисками на обличчях тих, що сиділи навколо столу.

Особливо великою видавалася постать моряка, бо його найбільше освітлював каганець, коло якого він схилився, спершись на стіл, і голосно читав газету. Напроти сидів, поклавши на лікті голову, старий Вакулович і дивився просто в рота морякові, пильнуючи за кожним його словом.

Відклавши газету, моряк говорив:

— Турок, братчики, не піде війною. Турок скинув султана і тепер в Костянтинополі революція пішла... Може піти війною француз, англічанин, поляк, а турок не піде, як не піде й німець тепер...

— А грек? — запитав чорнобородий чоловік, що сидів взрхи на рурі кулемету.

— Грек може теж піти, бо в запряжці він у антанти... А згодом не піде ні грек, ні француз, бо там теж забунтує робочий люд, як оце й ми, партизани...

Різкий дзвінок з кутка, де висів телефон, сполошив кількох партизан. Ті, що дрімали, теж звели голови.

— З штабу Єгорова? — запитував моряк, тримаючи коло вуха трубку. — Так... так... говорите — негайно виступати? Куди?... Куди, питаю? Ну, ти чорт... Не чути... Куди виступати, питаю?!

Брався за ручку телефона, нервово крутив нею, притуляв знову трубку до вуха, потім кинув і відійшов до столу.

— Знову, гади, глитайська організація щось вчинила. Серед розмови обірвали провід, — ударив об стіл кулаком моряк так, що каганець підстрибнув і загас.

— Значить, знову щось вчиняють хлібороби-власники, раз драти рвуть... Дарма не поперестрілювали всіх, як гетьмана з німцями вигнали, — хрипко в пітьмі обізвався Вакулович і стукнув по долівці „румункою“.

Чорнобородий партизан запалив сірника.

— З штабом треба негайно зв'язатися, — на мить завагався моряк. Потім твердо скомандував, натягаючи кашкет та оповиваючи себе через плече кулеметною стрічкою: — троє котись верхи впо-довж телефонних стовпів, щоб довідатись, де обірвано провід! А ти, Бомбочко, — звернувся до наймолодшого, — відгвинчуй телефона!.. Вийшов на двір моряк і подав знак збиратися до виступу, ви-стрілявши тричі в повітря з „кольта“.

Загомоніли партизани, кульбачили коней, запрягали тачанки, припасовували кулемет.

Швидко повернулися верхівці розвідачі, доповіли:

— Міст через Голтву по Кремінчуцькому шляху розібрано і дроти обірвано..

— Отож говорю, що якась завірюха починається, — муркнув Вакулович.

— В завірюсі ми й вирости, — завважив моряк, — ти краще скажи, як старий тесляр, що треба, щоб поладити міст швидко?

— Вже он зоря ранішня спустилася й схід сонця недалеко, а ти говориш, щоб поладити... Партизани звикли виступати вночі, щоб слід пільмою замести... Між двома старими вербами є брід, а піші можуть і через поруччя мосту перелізти, оце моя така агітація, — ваговито проговорив Вакулович, припасовуючи червону стрічку до капелюха.

— Рушай! — скомандував моряк.

Зацокотіли тачанки, затупотіли коні, валкою вирушили до мосту партизани. Моряк, верхи на коні перший пішов у брід через річку, а решта за ним. Затоплювалися тачанки у воді, падали, пливли коні, піші рачки перелазили поруччями мосту. Перегукувалися, гійкали на коней. Один, середніх літ чоловік зірвався в воду з поруччя мосту, пірнув, потім виринув без шапки й без рушниць, йому кинули шворку, витягли...

Коло річки стояв гамір, сполошені качки вилетіли з очеретів заскиглили над водою.

Моряк уже встиг зібратися на талефонний стовп, прикрив дротинку до провода, з'єднав апарат й за хвилину дзвонив.

— Негайно штаб Єгорова... Штаб Єгорова? Телефонаду до кінця не дослухав, обірвали, гади, провід! Говоріть, куди виступати?... Кремінчуцьким шляхом з'єднатися з загонами товариша Огія? На Григор'єва? Так... Так... е! Крапка!..

Знявши телефон, моряк скомандував:

— Розвідачі, наперед! Приготуйтеся, щоб кожної хвилини бути готовими до бою. Прилучимось до загонів Огія і поведем наступ. Рушай братва!

— Огія?... Знаємо!

— На німців разом ходили! — загурторили партизани.

— Азбуку млинів вчив з Огієм, — сказав Вакулович.

Кремінчуцьким стовповим шляхом вирушив загін. Коні й люди збивали куряву, що густою хмарою розходилась, лягала на зелені

хліба, підіймалася вгору, де відблиски заграви сходу оповивали її рожевою оболонкою. Швидко поспішав загін на захід, лишаючи позаду чагарі Говтвяної долини.

Знову була ніч... Розкуйовдженими врунами залягала темінь по низині, оповила стрімкі урвища по той бік Псла, простерла чорний жмуток над білими стовбурами осокорів. В німій мовчанці застигли околиці. Тільки легке шарудіння рівних кроків порушувало тривогу безгоміння. Від осокору до осокору, по невеличкій галявині крокувала чоловіча постать з рушницею в руці. Дійшовши одного осокору, постать зупинялася, вглядалася в дьогтяну гущу ночі, насторожене прислухалася, а потім знову поверталася до першого осокору.

Тихі кроки вартового не порушували сна табору. Чиєсь дуже хропіння, чи то людини, чи стомленого коня, тамувало перешіптування густих верховит.

Дванадцять покульбачених коней, три тачанки та півсотні піших — оце й увесь табір, що розташувався кошом поміж двох осокорів на піщаному боці Псла.

На штабній тачанці білів кашкет моряка з чорною стрічкою. Сперши широкі груди на руру кулемета, підклавши лікоть під голову, спав начштабу, як і більшість в таборі. Чорна стрічка од кашкета перетнула широке скуласте обличчя. Посередині табору, сидючи на осоковому пенькові, куняла стареча постать в драній свитині. По тому, як схилялася голова під високою шапкою було видно, що чоловік змагався зі сном і для певности спирався об землю „румункою“, що тримав її якось кумедно, не по-муштрованому, між ліктів. Ось старий випростався, взяв під пахву „румунку“, поправив свитину і тихо підійшов до штабної тачанки. Намить завагався над кашкетом моряка, взяв стрічку в руки, ніби перевіряючи чи справді таки вона шовкова. Далі неквапливо і тихо поклав руку на плече начальника штабу.

— Га? — майже скрикнув моряк, звів голову и вхопився машинально за „Кольта“.

— Товаришу Bloшенко, це я, — прошепотів старий.

— Вакулович? А що таке трапилось? — сполошено запитав, протираючи очі.

— Та нічого не трапилось. Всі сплять, бо натомилися, а я, значить, хочу про революцію більше довідатися. Думи в голову лізуть усякі. Того й не сплю... От ви чоловік бувалий, по морях їздили, світ бачили, то більше й знаєте. А я тільки й знаю, що теслярувати. Засмоктало мене життя старе, ой як засмоктало...

Моряк кинув оком на табір, потягся так, що аж в кісточках залускотіло. Вакулович, спершись на румунську берданку, гомонів далі...

ПРО ЩО ДУМАВ І РОЗПОВІДАВ СТАРИЙ ПАРТИЗАН

То були часи, коли Вакулович мав сивину не по всій голові, а тільки на скронях. Антоном ще звали його тоді, а Вакуловичем

прозвали пізніше, коли старий Вакула пішов на Оренбурзькі степи шукати кращої долі, родючого ґрунту, а той, що родив бур'яни та будяки, лишив синові Антонові. Невеликий клопоть ґрунту — З десятину, а клопоту й горя не оберешся. Втратив відтоді спокій Вакулович.

Шлях до ниви гористий та глибокими пісками. А конячина квола, люшині слабенькі і на вибоїнах перевертається віз. В піску зупинялася часто коняччина, брався за колесо Вакулович, попихав. Пізно добрався на поле. Часто сідав одпочивати на бугрі і потомлений зір його тоді блукав далеко низиною. Там було видно, як молотить на заможному подвір'ї парова машина, зелені просторі пастівники, садки.

Сонце котилося на захід, довшали тіні. Дзвеніли жайворонки над головою. Та їхнього дзвону не чув задумливий плугатар — Вакулович. Все марив, як вибитися зі злиднів. А молодиця говорила.

— У людей уже зеленіє, а в нас... Кажуть, Антоне, що на землі є десь „зелений клин“, де земля родючіша,

Мовчав плугатар, а коли згадував, що час надійшов відсотки до земельного банку платити, то сердито говорив молодиці:

— Досить того, що ти родюча, як „зелений клин“...

За відсотки до земельного банку продали ґрунт Вакуловича. Відтоді збільшився маєток заможного сусіда і збільшилася армія наймитів ще на одного тесляра — Вакуловича.

Ото, як почалася революція, то перший пішов в сільську розправу Вакулович, порозбивав портрети, що висіли на стінах і став працювати в комітеті.

Та швидко загупали з заходу гармати. Порозбігалися комітетки, а до розправи приїхала каральна варта. Почалися тривожні дні, а ще тривожніші ночі.

По сільських дорогах ходили чужі муштровані люди. Цокотіли казанками за плечима, бряжчали гвинтівками, геліготали незрозумілою чужою мовою, роняли злі погляди запалих очей з під металевих касок. Їздили на конях вершники з довгими списами, возили гармати сільськими доріжками, вирізуючи колесами глибокі рівчаки низинами говтянськими. Час-од-часу лунали гарматні вибухи.

Щоночі роз'ятрувалися рани. Частішали заграви. Лютішали каральні варти, збираючи контрибуцію. І втопувалися говтянними берегами стежки, що слалися до пустирів старих вітряків коло яруг.

Часто-густо вранці обивателі спостерігали засипані піском сліди чийхось ніг, що простували до вітряків од берега, де в'язалися рибальські човни. Тоді гомонили стиха люди. Розповідали. Запитували. Старі жінки сходилися на базарі і гуторили одна до одної:

— Мара якась блукає ночами коло млинів. Мірошник говорить, що завжди або драбину переверне, або крило зіпсує, або жорном старим грається, що коло млина, дарапає його... Неспить ночами щось, блукає...

Справжню азбуку вітряків знав Вакулович. Часто навідувався туди Вакулович і, прочитавши ознаки, переказував тим, хто ховався по чагарях, куди треба збиратися, чи до яру, чи до лісу, чи стоїть варта в селі та якої вона сили або читав прикмети, що застерігали на будь-які збори.

А коли наступила призначена ніч, почали крадькома поодиноці сходитися постаті в подертих свитках до вітряків, де чергував Вакулович з сокирою в руці. Для цього ж й договорився нарочито ремонтувати млина. Кожен, хто приходив до млинів призначеної ночі, тримав під пахвою або куцак, або гвинтівку чи шаблю, а дехто просто за холявою гострого ножа.

До вітряків прокрадалися околицями, обминаючи шлях та припливаючи рибальськими човнами. Діставши перепустку коло вітряка спускалися до яруги, що поросла густою горщиною. Рвучкий вітер шелестів сухими очеретами, завивав верболозами, тамуючи тихий плескіт рибальських човнів, а небо сірою ковдрою крило околиці, що ними простували похилі постаті до яруг.

Дав перепустку до яруги Вакулович і кремезному молодому робітникові, що прибув для зв'язку й допомоги від робітників заводу.

То була переможна ніч...

А вранці робітник з заводу скинув з плеч сірий кобелян і побачив Вакулович, що це був молодий моряк, який говорив щойно роззброєній німецькій варті:

— Товариші, камеради, можете рушати на всі боки... — З того часу здружився Вакулович з молодим моряком і коли хотів збагнути думками щось нове, незбагнене, звертався за порадою до нього.

КРИЗЬ ВОГОНЬ

Моряк випростався, сидячи на тачанці, зняв кашкет, поклав на коліна. Поруч Вакулович, поклавши руку на руру кулеметну, тихо бубонів. Тиха розмова не турбувала сна табору.

— Нас зовсім мало. А в Григор'єва ціла армія, — говорив Вакулович, — що робитимемо, коли стрінемося з його загонами?

— Битимемо його загоны, — рішуче відповів моряк.

— А коли не сила? —

— Сила з нами, в нас сила... Про Леніна знаєш, Вакулович? — поклав кремезну руку моряк на плечо старого. Той замислився...

— Ну, конешно, знаю, бо правду говорить Ленін і про землю й про фабрики.

— Ото тому ми й не відступимо, що Ленін з нами...

— Та й я думаю...

На цьому балачку обірвано. Обидва співбесідники повернули голови на захід, де в цей час на обрії спалахнула заграва пожежі. Зарожевіли верхів'я осокорів, дрібно захвилювався освітлений лист.

Дим заклубочився до осяяного неба, розстилався чорною хмарою. Чимраз заграва ширшала, виривалися вогняні змії-язики і гаснули над лісом.

— Це знак, що бути скоро бійці, — промовив Вакулович.

Блошенко надів кашкет, підтяг пасок з „кольтом“, попробував замок кулемету. Потім пройшовся табором. Стомлені далекими переходами спали партизани.

Раптовий гарматний вибух враз поставив усіх на ноги. Засвистіло, зокнуло верхів'ями дерев і важко гупнув гарматень десь в чагайях по той бік Псла. Земля застугоніла, здригнулася. Далеко поротилася луна, відгукнувся тисячею звуків доти мовчазний ліс.

к— Команда, виступати! — гукнув Блошенко, миттю сівши на коня.

За хвилину задокотіли колеса тачанок, затупотіли копитами коні.

Вузькою стежкою рушили вперед партизани.

В верхів'ях, що тонули в загравах, сполошено кружляли вирієм, скиглили птиці. Настирливі постріли гармат та вибухи гарматнів жматували кучеряві вруна ночі. Загін, прориваючись крізь гарматний вогонь, поспішав під укривалом лісів в'юнкими доріжками на захід.

ХТО БУВ ЗА ВОРОГА?

Псляні низини лишилися далеко позаду. Спереду йшли розвідкою верхівці, по боках тачанки, а в середині — піші. Блошенко керував переходом. Він давав накази верховим розвідчикам дізнатися, в якому стані залізниця, а сам тримав загін за кілька кілометрів од залізниці, забираючись уперед та загрожуючи відрізати ворогові шлях.

Розвідачі повідомляли, що залізницею Полтава — Кременчук посувається невеликий ешелюн червоного війська, що має кілька гармат на платформах, які забарикадовано шпалами та мішками з землею...

Вже був день. Гарячою жариною повисло сонце над головами. Коні збивали копитами куряву, що густою хмарою підіймалася степом, лягала на похилені колоски житів, бруднила спітнілі обличчя партизанів. Загін довго не зупинявся. Потомлені коні попірсували, перестрибували обніжки, рівчакі. Піші не відставали, піт на плечах проймав одяг, заюшував очі.

Спереду на гнідому коневі їхав Блошенко, одержував відомості од розвідачів, розглядав околиці в бінокль. Найбільше уславив себе розвідками молодий натоптуватий верхівець, якого партизани прозвали Бомбою.

Бомба, подавшись на розвідку, одного разу привів полоненого високого кремезного парубка.

— Коня забив, а страхополоха живим приволік, — рапортував Блошенкові Бомба, передаючи полоненого.

— Дозволь його шльопнути? — за хвилину запитував Бомба моряка.

— Ні. Не дозволю... Антон Вакулович! — звернувся Блошенко до старого партизана: — пильнуйте полоненого, щоб до ставити до головного штабу.

— Шкода... А я думав... — незадоволено відійшов Бомба од своєї здобичі.

Вже лягали в полі довгі тіні, коли, нарешті, загін зупинився на перепочинок у невеличкій влоговині.

Анто Вакулович, пильнуючи полоненого, намагався викликати його на балачку. Той недовірливим зіроглядом обводив табір, не відповідав на запитання. Одяг у полоненого був не на нього шитий: піджак розтинали широкі плечі, а з кудих рукавів васили довгі руки. Вакулович пильно придивлявся до полоненого, щоб збагнути, чи робоча рука в нього. Тільки після того, як Вакулович дав парубкові закурити, той повеселішав і, не кваплячись, почав говорити:

— Чого придивляєшся до руки? По ній не впізнаєш, скільки забив, — це були перші слова полоненого.

— А кого саме ти вбивав? — запитав Вакулович.

— Звісно, не своїх. Батько Григор'їв велів чужих не шадити. Вступимо, говорить, в яке місто, на три години даю, братішки, вам повну свободу. Роби, що хоч. Одно слово, свій чоловік. От і Кремінчук потримали в руках. Сам батько розкидав жменями кєренки. Ну, й ми теж погуляли. Коли начальство не суперечить, а говорить, що воля, то гуляй і нікаких...

— А як партія ваша зветься — допитував старий партизан.

— В нас партія своя. Все свій брат...

— А за що ви боретесь? —

— За те, що раз власть советов, то комуніст не повинен стіснять цю власть.

— А про Леніна ти чув? — значливо запитав Вакулович.

— Чув, але не бачив. А от батько Григор'єв — душа чоловік. Говорить, ех ви, братішки, таку вас перетаку. Зараз видно, що свій чолов'яга, от і пішли з ним.

— А про землю яка ваша програма?

— Та нібито, говорять, щоб порядком землю определіти щоб викупити, значить, її..

Антон Вакулович нахилив голову, замовк. Глибоко пооране зморшками чоло збіглося брижами. Хотів лаяти, накинутися на ворога й розчавити його, та навчивсь Вакулович тамувати свою лють й мовчати, коли це треба. На кілька хвилин старий застиг в одній нерухомій позі, сидючи на порослому пирієм обніжку. Зневажливим поглядом виміряв старий партизан полоненого.

Навколо повільно хвилювалося поле. Чимраз довшали тіні, чорнішала ярина. А в далині, де багрянцем за обрієм на заході зайнялося небо, бовваніли мовчазні димарі міста. Вдивлявся Вакулович на обриси міста, і сам до себе шепотів:

— Стоять машини, не курять димарі.

На другому боці табору, де лежав на землі в гурті веселий Бомба, розлягався тихий спів. „Яблочко“ котилося разом з останнім промінням сонця по грайливій хвилі вистигаючих хлібів. Бадьора пісня сповнювала надвечірню тишу степу. З співом проходила втома далекого переходу.

Ось раптово загомоніли партизани:

— Розвідка донесла, що зв'язалися з партизанськими частинами
Огія.

— Говорять, ворог відходить за місто...

— Намазує п'ятки...

— Разом з загонами Огія вступимо до Кременчука...

Пожвавішали партизани, прочищали рушниці. Хто розувся був знову зодягав чоботи. А коли лани запнулися сутінками вечора загін тихо вирушив до міста.

НАКАЗ КОМАНДИРА

В мовчанці, без вогнів, застигло місто. Ніби онімілі пляни будівель причаїлися разом з мешканцями в благальному чеканні, а мовчазні димарі порожніх млинів шкреблися у височінь, підпираючи груди чорного неба. Видно було, що чиясь дика, озвіріла рука прогулялася вулицями, залишивши застиглим, розтерзаним місто.

Вулиці порожні. Не чути цокоту копит по брукові. На головній вулиці між застиглих трамвайних рейок невиразною купою зібгано розчавленого коня, розбиту повозку й обірваний дріт трамвайного проводу.

В робітничому кварталі, що його мешканці вийшли на фронт, розкидано побиті меблі, череп'я, скло, пір'я.

На розі двох вулиць, крізь розбиті шибки будинку чути тихий плач жіночий. Невиразне схлипування нагадує плач скорботної матері, що обливає слізьми забиту дитину, а може хто тихо оплакує свою долю дівочу, слізьми тамує біль згвалтованого тіла.

Стогне розтерзане місто. А край міста, широкий, як пісня про волю, Дніпро котить каламутну хвилю, розносить далеко в степи смуток мовчазний...

Наш загін зупинився на подвір'ї великого млина. Треба було негайно зв'язатися з головним штабом, щоб одержати оперативного наказу. Літній чорнобородий партизан. Бомба та третій той, що пише ці рядки, взялися зв'язатися зі штабом. Миттю галопом, навзавід помчали підстрожені коні, дзвоном копит по брукові розбудили німоту міста. Простували до вокзалу.

Коло залі першої класи патруль з червоною стрічкою на грудях затримав, запитав і, повагавшись, пропустив до залі. У великій залі кілька військових розглядали мапу.

— Хочемо головного командира бачити, щоб одержати оперативний наказ. Як ново прибула військова частина — проговорив чорнобородий партизан першому, що підійшов, військовому.

— Це треба повідомити товариша Ворошилова... Товариш Клим! — гукнув до столу військовий.

Від столу швидко підвівся, середній на зріст, жвавий військовий, підійшов і коротко запитав:

— В чім річ?

— Прибули на підмогу партизани, сімдесят чоловіка. Ввесь час трималися правого флангу...

Товариш Клим не дав кінчити рапорту.

— За п'ять хвилин вишикуватися всім на пероні станції й одержати зброю! — Чітко падали вольові слова. Далі товариш Клим повернувся до того військового, що стояв поруч, проговорив:

— Вчасно прибули. Видайте зброю й одяг, — коротко наказав Клим, а сам хутко знову нахилився до мапи.

НАСТУП

Наказа було виконано. За п'ять хвилин ввесь загін був коло станції. Полоненого віддали до штабу, а самі партизани перший раз за всю подорож вишикувалися рядами. Це були люди різного зросту, різного віку, зодягнуті в свитки, піджаки, або просто в полотняних сорочках та драних штанах. Зброя була всяка, а найбільше мали німецьких рушниць та румунських берданок.

За кілька хвилин загін мав інший вигляд, одержавши справжні рушниці та військовий одяг. Антон Вакулович, зодягши шинелю, туго підперезався й весело завважив:

— Ніби й зроду військовий, — пройшовся по перонові, сам собі подаючи команду: — лівою, лівою, їдять тебе мухи, лівою, лівою!

Моряк Блошенко, повернувшись зі штабу, наказав виступати на Крюків. Всі партизани спішилися, залишили двох коло коней, а самі у гвинтівки повкладали патрони, організованими шергами вирушили по рейках до Дніпра. Йшли тихо, твердим зваженим кроком. Тільки іноді перешіптувалися партизани: „Гармати шотицалеві стоять готові до бою“... „Під командуванням Кліма“. Ці тихі слова звучали так, як дзвін твердої кричі. Рівний топіт ніби відбивав бальоро „лівою“, „лівою“. Але ніхто не подавав голосно команди. Підійшли до залізного кряжу, що зімкнув Дніпрові береги, ще тихше, обережно пішли рейками залізничного мосту. Спереду йшов Блошенко, за ним старий Вакулович, тримаючи наготові рушниці, а далі один по одному йшов ввесь загін. Внизу котила буйна хвиля, смоктала вода бетоніві стовпи, що тримали на собі залізне плетиво мосту.

По той бік загін розсипався розстрільною, тихо обходячи од берега станцію Крюків. Сполохано повилізали з гущавини шелюгів чайки і закигикали, піднялися у вирій, понеслися до Дніпра. Майже повзучи по землі, підбиралися партизани все ближче й ближче до станції.

Аж ось раптово засичало над головами, рвонуло пов'тря вибухом, загарчало розідраним металем.

— Ворожа шрапнель, — хтось проговорив.

Ще один вибух, потім ще. З другого боку ревнули гармати і вдарили вибухами по той бік станції. Загін прискорив ходу, бігом подалися вперед.

Рвонула повітря ще раз ворожа шрапнель. Моряк в цей час ухопився рукою за лівий бік і якимсь чужим голосом подав команду:

— Бігом оточуйте станцію! — Його обігнав старий Вакулович, а за ним подалася й решта партизанів.

ДО НОВИХ ПЕРЕМОГ

Разсипав роси голубий ранок в широкому полі. Вже танули сутінки в прозорій імлі, вимальовувалися обриси міста, що лишилося далеко позаду, по той бік Дніпра.

Весь загін був у зборі. Виснажені, обвітрені обличчя партизанів були скуті мовчанкою. Навіть веселий Бомба похилив голову, втопивши свої очі в далечинь степу, де вітер нагинав достиглі колоски житів, туго розносив просторою хвилею.

Вакулович вийшов наперед, сперся на гвинтівку, скинув шапку з червоною широкою стрічкою. Нахилив голову партизан і брижми збіглося старече чоло. Грайливий вітер куйовджив чуприну старого партизана, що в своїй постаті поєднав гордість переможця й скорботу втрати товариша, над трупом якого він стояв тепер.

На широкому візку лежало вкрите шинелею мертве тіло моряка. Під білим кашкетом застигло широке скуласте обличчя, спокійне й вольове, без будь-яких рис жаху чи зневіри.

Коли товариші обступили тісним колом візок, Вакулович зробив крок вперед, провів долонею по чолі, ніби збираючи думки, і неквапливо розпочав:

— Ми ховаємо товариша Блошенка, що був не тільки партизаном, нашим командиром, а ще й був... — на цьому запнувся Вакулович, і далі, перехопивши повітря в груди, голосніше продовжував:

— Що був, говорю, й більшовиком партії Леніна. Першою повела ця партія робітників та бідноту на бій зв фабрики, заводи й землю. Революцію робить ця партія, партизан гуртує. Партія прислала й Блошенка, і він, виконуючи її волю, перший пішов на штурм...

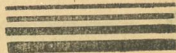
Три сальви з рушниць гримнули, засвистіли кулі в повітрі, розстелився звук сальв просторим степом, пірнув у Дніпрі, що невгамовно потужно котив шумовій переможній хвилі в далекі радянські краї...

Тільки торкнулися перші проміння сонця до зволоженої россою землі, як загін шикувався до виступу далі по Наддніпрянщині. З-заду лишився в бойовиськові, в перемогах пройдений шлях. Там разом зі сходом сонця димарі міста викинули клубки диму в прозорі блакить. Ожило, загомоніло під червоними прапорами звільнене від навали банд місто. Перший постріл шостицалевої розітнув вранішнє море голубої далі. Знову здригнулася земля, звелися на ноги партизани.

— Наказ товарища Кліма виступати далі об'єднано з партизанськими загонами Огія, — розмовляли партизани, лаштуючи зброю...

Густішали, настирливішали переможні удари гармат. Кожен вибух ніс нові перемоги, вселяв віру й бадьорість в потомлених во-яків, що йшли на останній штурм під командуванням робітника Донбасу, товарища Кліма.

Тупотіння копит, гуркотнява тачанок та безтурботне „Яблочко“ бадьорими звуками наповнили прозорий ранок. Твердим, певним кроком йшли партизани до нових перемог.

ВЯДИМ СОБКО

Т А Й Г А

ПРОЛТАЄ тайгою
весняний гук.
Трое комсомольців
рушили в тайгу.
Рушили,
путь беручи помалу,
шукати
Шукати, вугілля і аномалій.
вислухуючи таєжні груди,
де сховалось золото
і залізні руди.
Їх тайга зустріла
багнетами гилок.
Спершу трохи боязно було.
Тихими стали голоси.
Трое комсомольців
зникли у тайзі.

Тайга гілля гойдає...
Шаман богу молиться!
— Узнаю? Чи вгадаю,
де три комсомольця?
Стоять старіші,
як на параді,
Слухають
шамана оскаженілий рев.
А шаман
учора по радіо
почув
про „туре“.
Почув, що підуть гонами
в тайгу,

у гирла річок
веселими загонами
форпости п'ятирічок...
...Ревом тайгу розрубано,—
Старі
притихли мишами,—
Б'є в роззолочений бубон
Оскаженілий шаман.
Сам в лихоманці наче,
губи, як дубова кора;
Трое комсомольців —
це значить
шамановій владі —
край.

Сидить у кутку
купка молодих,
Зойком руки
шаман до них:
— Гостріть ножі!
Допоможіть!...
Думки обличчями,
як легенький дим,
Тихо переглянулися
молоді.

Не пускає людей тайга.
Трое комсомольців ідуть.
Ідуть, як іде гураган,
Крізь тайгу
пробиваючи путь.
Не пускає людей тайга.
Кожен обережно ступа,

Смерть чатує в тайзі,
Просто веде компас
В непроглядність таєжних зим.
Не пускає людей тайга.
Ніч тайгою летить, як кажан.—
Не злякає ніч молодих.
І танцює на лезі ножа
Відблиск полум'я золотий.

Лютий шаман
іде по слідах.

— Ще узнаете
лють тайги!

Пролетється кров молода,
кров—моїх ворогів!

Шаман іде по слідах.

Довга ніч,
як сотні століть.

Двое сплять розкинувшись
ніць,

Третій на варті стоїть,

У небо очі рушниць.

Із тайги,

як з глибокої ями,

до варті приходить шаман.

— Я дух річок і тайги!..

Тут немає людей,

на мільйони гін!

М'язи комсомольців тугі.

...Може десь іще вороги?

— Ви сьогодні

вмрете у тайзі.

Це—

остання ваша доба!

...Напружений зір

ловить рухи

у деревах.

Корчаться обличчя
відчаєм рис.

Загвинчує шаман
у ніч

свист.

І свист несеться,
як гураган,

Але

чомусь мовчить тайга...

А уранці

під очима рушниць

йшов розлютований

шаман.

Думки в голові

падали ніць,

різали,

наче ножами.

.....

Трое комсомольців

пішли у ліс

Шукати золото

і аномалій.

Багато думок,

старезних голів

непоміжно переламали.

Ідуть

широкими гонами

В тайгу,

на гирла річок,

веселими загонами

форпости п'ятирічок.

ЗА БОЙОВУ РЕАЛІЗАЦІЮ УХВАЛИ ЦК ВКП(б)

ПІВРОКУ минуло з часу публікації ухвали ЦК ВКП(б) про перебудову літературно-мистецьких організацій.

Цей невеличкий, порівнюючи, відтинок часу зі всією наочністю довів вагу квітневої ухвали партії, величезне значення цієї ухвали для розвитку великої літератури СРСР, найбільшої найпередовішої літератури в світі.

Радянська література, мистецтво, культура вступили на вищий етап свого розвитку. До творення цінностей радянської соціалістичної культури, під впливом велетенських досягнень на фронті соціалістичної реконструкції народного господарства, активно звімкнулися широкі кола попутницької інтелігенції. „Нові умови повинні були створити і дійсно створили нові настрої серед старої технічної інтелігенції. Цим, власне, й пояснюється той факт, що ми маємо певні ознаки повороту певної частини цієї інтелігенції, що раніше співчувала шкідникам, в бік радянської влади. Але з цього виходить, що в зв'язку з цим повинна змінитися й наша політика щодо старої технічної інтелігенції...

... Було б неправильно й недіалектично продовжувати стару політику за нових, змінених умов“. Так говорив тов. Сталін в своїй доповіді на нараді господарників.

Вимога партії перебудувати роботу відповідно до нових, змінених умов, відповідно до нових завдань соціалістичного будівництва, стосується не тільки господарських організацій. Настановлення партії обов'язкові для всіх організацій, для всіх ділянок соціалістичного будівництва, в тому числі ідеологічного фронту. Вони (настановлення) є дороговказ в роботі тим, хто зрозумів суть нових умов, суть нового етапу соцбудівництва, хто зрозумів потребу перебудуватися. Хто ж не зрозумів цих настановлень партії, хто пілвся в хвості, хто відставав чи опирався, той попав під огонь більшовицької критики.

Так сталося з літературно-мистецькими організаціями (ВОАП, РАПП, ВУСПП, „Молодняк“) на новому етапі соціалістичного будівництва. Саме літературно-мистецькі організації „більш, аніж інші організації, — говорить ЦО партії „Правда“ в редакційній статті

„На уривень нових задач“—затягнули перебудову, дуже відставши від тих темпів і вимог, що їх висунуло їм саме життя“.

Ще до ухвали від 23 квітня 1932 р. партія не раз вказувала пролетліторганізаціям на потребу рішуче перебудуватися відповідно до нових умов, змінити форми й методи своєї роботи. Відомо, яку позитивну роль, в своїх намаганнях допомогти РАПП і ВУСПП перебудуватися, в світлі вказівок партії, відіграв і лєнінський комсомол. Проте, керівництво колишніх пролетліторганізацій не зрозуміло суті нових завдань і нових умов, не зрозуміло потреби рішучої перебудови, ще більш загостило групову боротьбу, поглибило замкненість організації, збільшуючи тим самим їхній відрив від значних груп радянських письменників, а відтак і від політичних завдань сучасности. Практика РАПП, ВУСПП і інших організації показала, що перебудова літературно-мистецької роботи неможлива без ліквідації цих організації. „Тепер, — говорить в ухвалі, — коли вже встигли вирости кадри пролетарської літератури й мистецтва, висунулись нові письменники і художники з заводів, фабрик, колгоспів, рямці колишніх пролетарських літературно-художніх організації (ВОАПП, РАПП і інш.) стають вже вузькі й гальмують серйозний розмах художньої творчости. Ця обстановка створює небезпеку перетворення цих організації із знаряддя найбільшої мобілізації радянських письменників і художників навколо завдань соціалістичного будівництва на знаряддя культивування гуртової замкнености, відриву від політичних завдань сучасности та від значних груп письменників і художників, що співчують соціалістичному будівництву“.

Ухвала ЦК ВКП(б) від 23-IV-32 р. розвиває ті настановлення, що були викладені в доповідях тов. Сталіна на конференції аграрників-марксистів, на нараді господарників, розвиває ті принципи загально-політичні настановлення, що лягли в основу робіт IX з'їзду профспілок, III всеукраїнської партконференції, всеукраїнської і всесоюзної конференції комсомолу.

Ліквідація ВОАППу і обрання Оргкомітету єдиної всесоюзної спілки радянських письменників — це не формальна справа.

Дехто пробував використати ухвалу ЦК партії для зведення своїх давніх „рахунків“ з пролетліторганізацією, намагаючись дискредитувати всю їхню попередню практику. „Патріоти“ з РАППу і ВУСППу упали в паніку, що от, мовляв, не стало організаційного центру, не стало бойового штабу пролетлітератури, забуваючи, що таким штабом була й є партія, що, кінець-кінцем, партія керувала й керує літературним фронтом, що ухвала ЦК ВКП(б) з 23-IV-32 р. стала могутнім фактором ще більшого, ще буйнішого розвитку радянської літератури. Ясно, що під маркою фетишизації старих форм літературної роботи криється небажання перебудуватися, криються жалюгідні спроби затриматися на старих політично шкідливих на даному етапі позиціях. Ось чому нам доводиться ще й зараз чути заяви, що нібито після ліквідації ВОАППу не стало центру пролетарського літературного руху, що нібито

літературне життя заглохло, що творча робота письменників занепадала, що Оргкомітет не здатний керувати літературним рухом. Щоправда, люди, які так говорять, демонструють своє небажання включитися в боротьбу за реалізацію ухвали ЦК, роблять спроби ревізії цієї ухвали. Під маркою „критики“ роботи Оргкомітету пробують вести атаку ухвали ЦК партії. По цих спробах треба рішуче вдарити.

Чи можна сказати, що Оргкомітет розгорнув свою роботу як слід? Ні, не можна. Чи є і чи була можливість розгорнути її більше й ширше? Так, була й є. Чи вдалось Оргкомітетові підхопити всі течії творчої ініціативи й творчої активності радянських письменників, стимульованих ухвалою ЦК партії? Ні, не вдалось у тій мірі, в якій це можна було зробити. Чи не слід за все це критикувати Оргкомітет спілки радянських письменників України? Безперечно слід. Але в тім то й річ, що критикуючи роботу Оргкомітету, *не треба забувати і про особисту відповідальність за цю роботу перед партією й радянською владою. Критика повинна йти лінією не дискредитації роботи Оргкомітету, а лінією дружньої його підтримки.*

От, приміром, Оргкомітет Спілки радянських письменників України не як слід розгорнув творчу дискусію, не до кінця ще перебудував журнали й газети (зокрема, не на потрібній теоретичній і політичній височині стоїть „Літературна газета“), *не розгорнув роботи з комсомольськими письменниками, колишніми молодняківцями й немолодняківцями.* Від комсомольських письменників до складу Оргкомітету входить тов. Корнійчук, але роботи, навіть з активом комсомольських письменників теж поки не чути. Товариші працюють поодиноку, не сходяться на творчі наради, не виправляють помилок один одному, запроваджують в роботі свій щонайгіршого гатунку кустарщину. Чи мають товариші радію скажитись на відсутність з ними потрібної роботи? Безперечно мають.

Але невже тільки тут провина Оргкомітету? Чи не треба б частину її взяти на себе товаришам, що ходять, скажуться і... нічого не роблять, щоб спільними зусиллями посунути справу, наперед, поставити роботу там, де її ще не вдалось поставити? *Роботу з комсомольськими письменниками розгорнути неодмінно треба, і то зараз же, негайно, спільними силами Оргкомітету, комсомолу й самого ж таки письменницького активу.*

Треба зі всією рішучістю гнати настрої, що от, мовляв не стало організації „Молодняка“ — не стало й роботи творчої, не стало комсомольської літератури, молодь замкнулась в чотирьох стінах й нічого не робить і т. д., і т. д. Відповіддю на такі настрої буде розгортання й зміцнення роботи Оргкомітету з широкими колами комсомольських письменників. Чим швидше ми це зробимо, тим з більшою виразністю виявиться позиція тих, хто, наданений „славними традиціями українського напостівства“ (був і такий гатунек „напостівства“), критику роботи Оргкомітету хоче підмінити

на дискредитацію її, а відтак — зробити об'єктом дискусії ленінські настановлення партії в питаннях літератури.

Наше завдання — спільними силами, під керівництвом партії, пошунути справу радянської літератури наперед, підсилити роботу Оргкомітету ще більше, щоб на свій всесоюзний з'їзд заїм радянських письменників України прийшов ще з більшими творчими досягненнями.

Але що значить підсилити роботу Оргкомітету? Це питання не формальне. Підсилити роботу Оргкомітету — це значить боротися за конкретне проведення ухвали ЦК ВКП(б) в життя, в практику всього нашого літературно-мистецького руху. Не раз відзначалося, що критика найбільш відстає від нових завдань, що теоретичний рівень нашої критики надто низький, що в критиці панувала голобельщина чи так зв. лівацьке вульгаризаторство. Все це так. Але це ще не все. Відставання нашої критики органічно зв'язане було з тими хибними гаслами, під якими йшла вся робота ВОАППу. Це перш за все стосується гасла „союзник или враг“, засудженого вже від ЦК партії, як гасло політично шкідливе.

В останніх числах „Литературной газеты“ тов. Фадеев знову взявся доводити правильність цього гасла. Але сам тов. Фадеев не переконаний в перекональності своїх же власних висновків. Практика реалізації цього гасла остільки сумна, що не врятовує тов. Фадеева навіть спроба перекласти частину помилок на плечі тих товаришів, що не належали до РАППу, але в своїй критичній роботі, мовляв, вульгаризували по-лівацькому „правильні“ теоретичні настановлення раппівців. Така позиція тільки затримує критику зроблених помилок. А йти вперед, боротися за конкретне, в роботі повсюдженний виявлене, проведення в життя ухвали ЦК ВКП(б) не можна, одсунувши критику зроблених помилок на бік. В роботах теоретиків ВОАППу ЦО партії „Правда“ відзначила вплив ідеалістичних концепцій воронщини (теорія так зв. „живої людини“, „безпосередніх вражінь“), що вплинули на конкретну розробку питань творчої методи пролетлітератури (пропаганда так зв. „індивідуального психологізму“), на розробку, що в такому пляні відходила від філософських засад діалектичного матеріалізму, від теорії Маркса-Леніна. Крім того, в роботах Єрмілова, Лібедінського, Авербаха, Коваленка і інш. позначився вплив меншовикующего ідеалізму, неперевареної гегеліянщини, а в статтях т. Селівановського ще й вплив троцькістських поглядів на поезію. Цей позначився, зокрема, на пропаганді шкідливих гасел „одемянювання поезії“, плеханівської ортодоксії“, гасла „союзник или враг“, уже вище згадуваного. Звичайно, помилки ці зроблено в процесі боротьби за гегемонію пролетарської літератури, за лінію партії в ній. Але в умовах неприпустимого зажиму самокритики й наклеювання ярликів, в умовах групування, що панувала в роботі РАПП, ВУСПП, „Молодняк“, не можна було своєчасно виправити помилки. А ці помилки впливали на весь хід літературної роботи в організаціях, гальмували дальший розвиток радянської літератури, створювали

неможливі умови для роботи, одвертали молоду критику від теоретичної учоби, штовхали її на безпринципну групову склоку. Утворився навіть такий тип літературного адміністратора, що роз'їжджав з Москви до Харкова, з Харкова до Києва і т. д. „наводил ужає на местное население“, нічого сам не писав цілими роками, тільки творив „високу політику“ на місцях. От ця літературна хлестаковщина й роз'їдала лави пролетліторганізацій.

Спроби тов. Фадеева захистити гасло „союзник или враг“, довести його теоретичну правильність нічого не дають; вони ще більшою мірою підкреслюють той розрив теорії й практики, який панував і в ВОАППі.

Тільки більшовизькою критикою зроблених помилок ми зможемо піднятися на рівень нових завдань, тільки через критику цих помилок стелеться шлях дальшої творчої роботи спілки радянських письменників, зміцнення роботи Оркомітету, шлях бойової реалізації ухвали ЦК партії від 23 квітня 1932 року. Хто цього не розуміє, той не розуміє нічого.

Ухвала ЦК ВКП(б) дає можливість радянській літературі якнаймаксимальніше включитися в практику соціалістичного будівництва й класової боротьби пролетаріату. Перед радянською літературою розкриваються величезні перспективи розвитку. Адже роля літератури в світлі настановлень XVII партконференції набуває ще небувалої історичної ваги. Ще ніколи, ні перед якою літературою не стояли такі завдання, як перед нашою літературою у II п'ятиріччі. „Основне політичне завдання другої п'ятирічки — остаточно *зліквідувати капіталістичні елементи й класи взагалі, цілком знищити причини, що породжують класові відміни та експлуатацію, і подолати пережитки капіталізму в економіці й свідомості людей, перетворити усю трудящу людність країни на свідомих і активних будівників безкласового соціалістичного суспільства*“ (з резолюції). В час, коли буржуазна культура гине, коли буржуазна література, мистецтво, наука зайшли в кут, — література, мистецтво, науки радянського союзу йде й розвивається семимильними кроками. Цього факту не можуть заперечити найзліші вороги пролетарської диктатури.

Матеріальні основи буржуазної цивілізації валяться під ударами страшної кризи. Капіталізм — ворог культури, техніки, науки. Вся капіталістична система стала в суперечність з загальним поступом людської культури. Не даремно ж буржуазна преса щодня виносить на свої сторінки проповідь повороту до початкової стадії капіталізму, до простого товарового господарства. Не даремно ж чуємо ми гістеричні голоси про надпродукцію інтелігенції, стикаємося з різними напівбожевільними теоріями оздоровлення гнилого організму капіталістичної економіки.

От що пишуть „Известия“ про становище письменників у Польщі: „За винятком деяких „безсмертних“, що встигли заробити світове

ім'я, і банди сентиментальних сутенерів літератури на зразок авторів „Мадонни спальних вагонів“, що високо несуть стяг порнографії, широкі кадри письменників капіталістичних країн стоять на тій грані, за якою починається армія пауперів. Письменники ледве утримуються на поверхні і з відчаєм хапаються за всі способи, щоб тільки зберегти свої соціальні позиції й пронести крізь бурю кризи своє письменницьке „буття“. Письменники — навіть з самими великими іменами стають постачальниками „ревію“ для нічних шинків, пишуть реклями й заголовки для газет і „уривки для радіопередач“.

Ця характеристика підійде і до будь-якої буржуазної країни. Криза капіталістичного господарства з залізною необхідністю чинить своє діло.

В загальному хаосі розкладу й культурного занепаду, в атмосфері повної деморалізації все більш чути голоси кращих людей європейської й американської інтелігенції, що зрозуміла величезне історичне значення соціалістичного будівництва в СРСР і неминучість капіталістичного краху. Такі письменники як Ромен Роллан, Бернар Шов, Теодор Драйзер, Джон Дос Пасос, Шервуд Андерсен і інші, перекликаючись з найбільшим письменником світового пролетаріату Максимом Горьким, нещадною критикою буржуазного ладу приходять до усвідомлення ідей комуністичної революції, стають друзями й захисниками країни будованого соціалізму, ворогами міжнародньої контрреволюції та її соціал-фашистських агітпропів з II інтернаціоналу.

Ця інтелігенція робить велике діло для справи світової пролетарської революції, в своїй орієнтації вона все більше, все рішучіше стає на бік міжнароднього пролетаріату, єдиної, послідовно революційної класи, здатної знищити весь бруд капіталістичної цивілізації, здатної революційним шляхом побудувати нове, безкласове соціалістичне суспільство. І цей поворот передової європейської інтелігенції до країни соціалізму треба ув'язувати з тим реальним поворотом широких кадрів попутницької інтелігенції лицем до боїових питань соціалістичного будівництва всередині країни. Наша культура, мистецтво й література міцні не тільки тим, що за 15 років революції туди ввійшли десятки, сотні людей — робітників, колгоспників, десятки, сотні комуністів, комсомольців, що вже стоять на вирішних ділянках будівництва, а й тому, що найкраща частина фахівців, старої попутницької інтелігенції активно включається в соціалістичне будівництво, стає не тільки його свідком, а й активним учасником. Оцей факт має величезне історичне значення, він свідчить про могутнє зростання Радянського союзу, про його міць і непереможність. Ухвала ЦК ВКП(б) від 23-IV підносить це питання на принципову височину, підкреслює його величезне значення для дальшого, ще більшого розвитку соціалістичної культури.

Успішне соціалістичне будівництво, розцвіт національних культур в Радянському союзі, культурно-політичне й творче піднесення мільйонів трудящих мас стають не лише фактом здивування і

визнання, а й разючим аргументом в руках копачів буржуазної цивілізації. Ось що говорить проф. Мейльс Уокер, що виступив був на з'їзді наукових діячів Англії: „Багато країн, — сказав він, страждають від того, що їхні правителі не мають спеціальних знань і практичного здорового розуму. Видання законів і керування державою доручено політиканам і базікалам. Щоб правильно розв'язати складне економічне питання, треба не меншої підготовки, а ніж для того, щоб розв'язувати інженерні задачі. Чи багато членів парламента спроможні розкрити систему рівнянь з трьома невідомими? А між тим їм платять по 400 фунтів стерлінгів на рік за те, що вони розв'язують задачі ще з більшим числом невідомих. Чи багато знайдеться з-поміж них людей, які б мали хоть найелементарніше уявлення про ті закони, що вони їх видають? Вони можуть базікати, зате вони не можуть успішно вести своєї справи. Вони не володіють розумом, пристосованим продумувати складні проблеми і вони не вірять в те, що логіка доводить до добра“. Ця жорстока характеристика буржуазного парламентаризму не виходить, звичайно, ще з позицій пролетарської революційності, зате про неї треба говорити тому, що ця критика спирається на той „грандіозний експеримент“, що відбувається в Радянському союзі. Соціалістичне будівництво в країні пролетарської диктатури стає для буржуазного фахівця тим пунктом, з якого він веде обстріл капіталізму, так як для американського полковника — інженера Купера Дніпродеес став символом велетенського господарського й культурного розвитку країни рад в період повного краху капіталістичної системи.

Буржуазні газети переповнені тривожними вістями про зростання величезної кількості самогубств, переважний відсоток яких падає на молодь. Висловлюють думки про те, щоб знизити рівень культурности мас, не допускати „кухарчених дітей“ до вищої школи і т. д., і т. д. Ці „теорійки“ тупих аристократів під ударами жорстокої кризи доходять своєї швидкої реалізації, не дивлячись на весь їхній ідіотизм. Говорять про старість нації, про народи „без молоді“, говорять про СРСР, як „країну молоді“.

Ми то, звичайно, здатні бачити процеси суспільні, що відбуваються в Німеччині, Франції, Англії, Польщі, глибше. Ми знаємо, що є молодь, засліплена зоологічним шовінізмом, антисемітизмом; ця молодь поповнює загони гітлерівців. Ми знаємо також, що є робітнича молодь, яка поповнює лави ленінського комсомолу, гуртується навколо його залізних колон, і в умовах важкого підпілля, переслідування й заборон, під керівництвом комуністичних партій, готується до вирішних боїв з капіталізмом...

Друга п'ятилітка ставить перед нами величезні завдання знищити рештки капіталізму не тільки в економіці, а й у свідомості людей. Це значить виховати новий тип людини з новим соціалістичним ставленням до труда, з новим розумінням трудової дисципліни, пролетарським розумінням принципів колективізму. Це значить, нарешті, діяти, через знищення клас, до соціальної рівності людей.

Пролетаріят, під керівництвом ленінської партії здійснює те, про що колись мріяли вожді світового пролетаріату — Маркс і Енгельс. В листі до Маркса з 19 листопада 1844 року Енгельс писав: „Зовсім інше діло, коли, замість усіх оцих оман, — аджеж і людина, що ще не зреалізувалася, залишається до своєї реалізації такою оманою, — маєш справу з дійсними, живими речами, історичним розвитком і його результатами. Це, принаймні, те краще, що нам лишається поки ми примушені користатися ще пером й не можемо втілювати наші ідеї в дійсність безпосередньо руками чи, коли це потрібно, кулаками“.

В „Анти-Дюринзі“ Енгельс, підносячи ідею суспільної рівності писав:... „реальний зміст пролетарської вимоги рівності зводиться до вимоги знищити класи“. Геніяльні передбачення творців наукового соціалізму здійснюються в нашій країні в процесі соціалістичної перебудови всіх форм життя.

Уже говорячи про комунізм не як про мрію, а як про те, що стає в порядок дня революції, Ленін вчив: „Комунізм повинен стати близький робітникам, як власне діло...“ Ще тільки розгорталися революційні події на величезному просторі колишньої російської імперії, а Ленін вже накреслював пляни соціалістичного виховання мас, говорив про організацію соціалістичного змагання, про труддисципліну. Ще не вшух гуркіт фронтової боротьби, а Ленін на III з'їзді комсомолу говорить про новий тип людей, викладає перед комсомольцями принципи нової, комуністичної моралі. „Бути комуністом — це значить давати приклад виховання й дисципліни“.

Партія увесь час надавала виключного значення марксо-ленінському вихованню мас, зокрема вихованню молоді. Ми маємо величезні успіхи в індустріалізації нашої країни, в колективізації сільського господарства. Ми маємо величезний переворот в свідомості широких мас трудящих в бік підвищення соціалістичного виховання. Велетенський ударницький рух, соціалістичне змагання — найвищий прояв революційної свідомості передових робітників і колгоспників.

Соцзмагання й ударництво стає величезною зброєю в боротьбі за соціалізм. Це те нове, що викликає здивування й захоплення в людей, які, може з певним недовірям, приїждять подивитись на наші успіхи.

Але цього ще мало. Перед нами стоять крім інших труднощів, ще труднощі дальшої переробки мас, виховання мільйонів колгоспників, що ще вчора сиділи індивідуальним господарством. Тов. Сталін не раз підкреслював: „було б помилово думати, що коли нам дано колгоспи, то дано все потрібне, щоб збудувати соціалізм. Тим більшою помилкою було б думати, що члени колгоспів уже стали соціалістами. Ні, доведеться ще багато попрацювати над тим, щоб переробити селянина-колгоспника, виправити його індивідуалістичну психологію і зробити з нього справжнього трудівника соціалістичного суспільства“.

Труднощі виховання надзвичайно важкі, але це такі труднощі, які самі мають в собі можливість їхнього переборення”.

Зокрема ж партія величезного значення надає вихованню багатомільйонного комсомолу, широких мас робітничої й колгоспної молоді. „Саме перед молоддю—писав Ленін—стоїть справжнє завдання збудувати комуністичне суспільство“. Індустріалізація країни і соціалістична перебудова села повинні означати не лише викорчовування капіталізму в економіці, але й величезну переробку людей, звичок, навичок, культури й побуту. Гостро постає питання про таку підготовку молодого покоління і про таке виховання, яке відповідає новим формам життя, де елементи соціалізму є вже реальні факти, що одвойовують собі все більш місця. Ось чому питання культурного будівництва, культурної п'ятилітки повинні притягти величезну увагу партії й робітничої класи. „Культурна п'ятилітка—особливо в умовах України—це значить широке розгортання національно-культурного будівництва“ (Постишев). Це значить—широко розгорнений фронт інтернаціонального виховання.

Література й мистецтво в системі марксо-ленінського виховання молоді посідає визначне місце. Ленінський комсомол, ставши вирішальною силою на фронті соціалістичного будівництва, не тільки дає свої молоді таланти літературі й мистецтву, він висунув перед радянської літературою вимогу історичного значення, вимогу, що її партія поставила в порядок дня. *Література повинна стати в руках партії знаряддям соціалістичного перевиховання мас. Вона, отже, повинна дати позитивний тип героя нашого часу, дати приклад, на якого орієнтувалася б наша молодь.* Поставивши таку вимогу, комсомол сам включився в цю роботу, сам взявся за організовану допомогу радянському письменникові. Бо, щоб література наша змогла відповісти на заклик комсомолу новими творами, гідними нашої великої доби, треба розгорнути широку виховну роботу серед письменницького активу. Відповідальність за цю роботу покладена на Оргкомітет. Отже, ми мусимо спільними силами його підтримати.

Роботу з письменником—попутником часто розуміють неправильно. Коли раніше без розбору били буюхом по черепу, не даючи письменникові освідомити суть зроблених помилок, то тепер нам доводиться стикатися з іншим явищем. Влаштовуються літературні вечори, на яких виступають лише попутники; колишніх вуспівців—молодняківців навіть і на зборах не здибаєш. Виходить стара пісня на новий лад: один вечір виступають колишні вуспівці—молодняківці, другий—попутники, письменники, які до ухвали і носа свого на трибуні не показували, бо їм така й не давала нормально працювати. Так, приміром, стоїть справа в Києві. Там люди ніяк не звикнуть працювати разом; два табори, як були, так і залишилися. Найкраща форма виховної роботи з попутниками зводиться на нівець. Ясно, що з цим треба рішуче боротися.

Ухвала ЦК партії, поставивши вимогу розгорнути роботу з попутником, *ані на крихту не знімає питання боротьби на два фронти*. Права небезпека і на даному етапі лишається головною небезпекою. Проте й усякому „лівацтву“ треба дати гостру відсіч. „Виховання нової дисципліни—говорив тов. Каганович на IX з'їзді профспілок—є одна з головних форм класової боротьби за диктатури пролетаріату. Виховна робота з письменником-попутником є теж форма класової боротьби. Працюючи з попутником, треба завжди мати до нього диференційований підхід, вважати на той етап перебудови, на якому в даний момент письменник перебуває. І все позитивне, що появляється в творчості його треба зараз же підхоплювати, підносити, як доказ творчого зростання, як доказ перемоги партійної лінії в літературі, і на базі того позитивного давати непримиренну (це не значить „лівацьку“, як дехто розуміє), принципову оцінку ідеологічних зривів, вказати на класову суть цих зривів, щоб письменник з цієї критики зміг у дальшій своїй роботі скористатись.

Допомога попутникові, принципова критика його помилок, справді партійний підхід до його творчої роботи—ось які завдання стоять перед нами. Тільки партія могла так своєчасно й рішуче поставити питання про кардинальну перебудову роботи літературно-мистецьких організацій. Партія ясно показала ті реальні процеси, що відбуваються в лавах попутницької інтелігенції: це наближення інтелігенції до питань соціалістичного будівництва. Є люди, які у своєму груповому засліпленні не бачуть, не розуміють суті речей. Є люди, які непорозуміло розводять руками, коли хто спробує ув'язати активну творчу перебудову таких письменників, як Леонов, Тіхонов, Епик і інших, з постановою ЦК ВКП(б) від 23 IV-32 р. Аджеж, мовляв, ця перебудова почалась не після ухвали, а до неї, ще за роботи РАПП'у та ВУСПП'у? Вони (ці люди) забувають, що ухвала сама виростає з конкретних умов дійсності. Будучи сама відповіддю на те загальне творче піднесення радянської літератури, ухвала разом з тим, виходячи з конкретних умов і завдань соцбудівництва, накреслює її дальші шляхи розвитку. Ухвала дала простір творчій ініціативі письменника, поставила його перед прямою вимогою дати твори, гідні нашої великої доби. Комсомол виступами тт. Косарева й Бойченка поставив перед радянською літературою завдання створити збірний тип позитивного героя, ентузіаста-ударника. Тов. Косарев і Бойченко у своїх виступах виходила з загальних завдань марксо-ленінського виховання молодого покоління. Під цим кутом зору стояв виступ т. Косарева і на всесоюзній конференції комсомолу. Надаючи художній літературі й мистецтву величезного значення в загальній системі виховання молоді, підвищення її культурного й політичного рівня, комсомол підхопив ініціативу Максима Горького щодо складання „історії молодого людини XIX ст“. Максим Горький, який перший у нашій пролетарський літературі дав образ більшовика, своєю величезною роботою на фронті

радянської літератури й мистецтва СРСР, своєю виховною роботою в письменницькій молоддю висунув і поставив цілу низку надзвичайно важливих питань, які наша критика, наші журнали мають взяти в основу своєї виховної роботи. Під кутом зору ленінського використання спадщини треба серед нашого багатомільйонного читача, серед нашої молоді популяризувати все те цінне, що дала дворянська і буржуазна культура. Усім відомо, якого значення, приміром, набирає в системі марксо-ленінського виховання антирелігійна робота, пропаганда ідей атеїзму. А наші літературно-мистецькі журнали не піднесли ще цього питання, не взялися розробляти твори таких письменників й філософів, як Вольтер, Руссо, Рабле, Дідро, Гельвецій, Д'Аламбер, як Ульріх фон-Гуттен, Еразм Роттердамський і цілий ряд інших. Ленін учив нас: „Без ясного розуміння того, що тільки точним знанням культури, створеної всім розвитком людства, тільки переробленням її можна будувати пролетарську культуру—без такого розуміння нам цього завдання не розв'язати.

Треба взяти всю культуру, яку капіталізм залишиві побудувати соціалізм. Треба взяти всю науку, техніку, з неїзнання, мистецтво. Без цього ми життя комуністичного суспільства побудувати не зможемо“.

Треба знати минуле, щоб добре розуміти сучасне, щоб ясно уявляти собі перспективи майбутнього. Ознайомлення нашої молоді з творами найкращих представників буржуазної культури, з їхнім песимізмом і вертерівським плачем на безсилля людської одиниці, на її самотність, на безжальність могутніх законів природи й суспільства, з їхніми безплідними, та зате надзвичайно почальними пориваннями до кращого майбутнього, з їхніми утопічними ідеалами про людство, об'єднане універсальною ідеєю соціальної рівності і т. д., і т. д., дасть нам можливість ще більше, ще вище піднести пропаганду ідей наукового соціалізму, щільно поставити молодь перед потребою глибоко вивчати твори Маркса, Енгельса, Леніна, Сталіна, дасть нам можливість глибоко пов'язати питання соціалістичної перебудови й переробки економіки, культури, людей, що зараз конкретно здійснюється у нас, з революційною боротьбою минулих віків, з наростанням пролетарської революції зараз по всіх буржуазних країнах, дасть нам, нарешті, можливість підкреслити інтернаціональне значення соціалістичного будівництва в СРСР, що відбувається під керівництвом партії більшовиків. Отже, питання марксо-ленінського виховання стане на твердий історичний ґрунт.

У нас є молодь, яка не знає старого режиму, не знає царського держиморди, городовика. Мало того, в молодому активі ленінського комсомолу є товариші, які не знають того, що був час, коли і в нас існувало безробіття, коли й у комсомолі існував експрав, що захищав економічні інтереси молоді. За 15 років революції народилось нове покоління, нових людей, яких ще не знала історія. *Склалася історія молодої людини XX століття, історія ленін-*

ського комсомолу, героїчна й барвіста. Ця історія надзвичайно ювчальна для молоді.

Наша молодь стала вирішною силою на виробництві, вона показала вже зразки героїзму на фронті соціалістичного будівництва— вона збила буржуазну теорійку єдиного „фізичного“ критерія продукційності праці робітника, жалюгідну теорійку, що ігнорує роль класової свідомості пролетаря, роль соціалістичного ставлення до труда на соціалістичному підприємстві, роль ентузіазму у підвищенні продукційності праці. Але наша молодь часто не знає того шляху, який пройшов революційний пролетаріят, до соціалістичного будівництва, і через те не може як слід усвідомити суті тих процесів, що зараз у нас відбуваються. Вивчення історії заводів, фабрик, радгоспів, колгоспів і комун дасть нам, знову таки, можливість ширше поставити виховну роботу серед молоді, заглибити її.

Більшовицьке значення історії нашої партії, комсомолу, історії революційної боротьби пролетаріату, осередками і фортецями якої були заводи й фабрики, вивчення, органічно пов'язане з конкретними задачами сьогодення, — ось школа ленінського виховання молоді.

А всі ці важливі питання і мають стати у порядок дня роботи спілки радянських письменників. Всі ці питання мають стати в центрі творчої роботи письменника і критика.

Наближається з'їзд спілки радянських письменників.

Ми ставимо на обговорення з'їзду низку принципових питань. Треба ознайомити наш багатомільйонний читачівський актив з найкращими здобутками людської культури, щоб тим самим поширити базу марксо-ленінського виховання молодого покоління. Треба, популяризуючи найкращі зразки художньої літератури, що складають історію молодого людства XIX століття, взятися до художнього відтворення історії молодого людства XX ст., художньої історії ленінського комсомолу. Треба показати позитивний тип героя, дати в літературі приклад для наслідування, тим самим підвищити виховну силу художнього твору. Треба показати на фактах соціалістичного й ударництва виростання соціалістичної свідомості, нової виробничої дисципліни, нового ставлення до труда, паростки нової комуністичної моралі, тобто, в художньому творі відбитий процес народження й формування нової людини.

Для цього треба пустити в хід усі роди художньої зброї, одточити слово.

Нам треба звернути увагу на *сатиру*, що нещадно розкривала б всю гниль і залишки старого, що викликала б у читача класову, пролетарську ненависть до всього ворожого пролетарській диктатурі і соціалістичному будівництву. Нам треба до літератури ввести більше бадьорості, творчого ентузіазму, більше світлих радощів і здорового сміху. Нам треба в художньому творі дати більше пристраси, психологічної глибини, більш класової гостроти й болю.

Ми вимагаємо глибоко психологічного підходу у показі

людей і явищ, але такого, щоб у цьому показі був чітко виявлений „зміст боротьби“, „значення її партійне й політичне“ (Ленін). Ми вимагаємо показу класової психології людей без ідеалістичної психологізації (за принципами воронщини), ми за героїку, — але проти літфронтівської барабанщини й апсихологізму, за романтику боротьби і будівництва — проти міщанського романтизування, пристосовництва й лякування, за творчу мрію й фантастику на реальному ґрунті боротьби за соціалістичне будівництво — проти ідеалістичного порожнього фантазування й мрійливості. Щоб у показі живих класових людей, у показі їхньої роботи і боротьби чувся голос нової соціалістичної людини, що зараз народжується скрізь і всюди в процесі боротьби проти рештків ненависного старого, за нове соціалістичне майбутнє.

Всі ці питання має підняти наша пролетарська критика, наші журнали, наші видавництва, виконуючи ухвалу ЦК ВКП(б) про видавничу справу.

Тов. Хвиля у своїй статті „За творення великого мистецтва соціалістичної доби“ так схарактеризував роботу наших журналів: „Ряд інших журналів — „Гарт“, „Ді Ройте Велт“, „Мододняк“, „Літературний призов“ — всі вони мають значні ідеологічні прориви“. Журнали наші не організували такої конкретної критики, яка б давала аналіз конкретної творчості письменника і ув'язувала цю аналіз з актуальними питаннями боротьби за творчу методу пролетлітератури. Натомість наші молоді критики захоплювалися питаннями творчої методи „взагалі“, питання мистилу „взагалі“, плутали, не будучи до того теоретично підкованими. А коли й зверталися до конкретної критики, то впадали в „ліве“ вульгаризаторство.

Тов. Хвиля цілком правильно скваліфікував політичну суть „лівацьких“ помилок у окремих критичних статтях таких товаришів, як І. Ткаченко, І. Юрченко, М. Гайовий, П. Колесник, А. Сторчак, Д. Копиця, М. Малащенко і інших. Можна згадати ще А. Ключю, Ю. Зорю. Все це молоді товариші і не вони ж на своїх плечах тримали критичний фронт. Борючись проти „лівацької“ критики, треба вирвати її коріння. Аджеж у нас є ще товариші, які задавали тон усій критичній роботі, які в своїх теоретичних настановленнях давала ґрунт вульгаризації, що виявляла також тиснення класово-ворожих елементів на окремі ланки пролетарської критики. Треба почати з критики теоретичних основ гасла „союзник или враг“, як це зробила „Правда“, і вже відди йти до критики „лівацького вульгаризаторства“. Під цим кутом зору треба дати партійну оцінку критичній роботі журналу „Молодняк“ за 1930 — 32 роки, оцінку таких збірок, виданих до п'ятиріччя організації „Молодняк“, як „Творчі питання“ й „Атака“. Словом, треба й з критиками повести виховну роботу. Тов. Сталін у своїй доповіді на нараді господарників не тільки говорить про організацію активної допомоги попутницькій інтелігенції в її перебудові, а й про *зберігання, підготовку й створення нових пролетарських кадрів*. Отже, виховання, як форма роботи з письменником й критиком,

має бути поставлене на принципову височінь. Треба зробити так, щоб молодий критик з першої рецензії не уявляв себе „вихователем“ письменника, який за своїми плечима має вже десятки книжок. Неправильне розуміння у деяких товаришів ролі і завдань критики спричиняється до вульгаризації цього питання. *Не тільки критика виховує, а й критику треба виховувати, підвищувати її теоретичний, політичний і філософський рівень.* Отже, треба розгорнути виховну роботу й з молодією критикою.

Роботу з призовниками-ударниками у нас поставлено погано і в Харкові, і в Києві, і по інших містах. Це треба визнати. Зокрема, не ведеться потрібної роботи з ударницькою критикою. Критична робота вимагає підготовки. Такої підготовки ми призовникові ще не змогли дати. От чому так мало ударників включилося в критичну роботу.

Висунувши всі ці питання перед з'їздом радянських письменників України, журнал „Молодняк“ боротиметься за їх реалізацію. В процесі кардинальної перебудови своєї роботи в світлі ухвали ЦК ВКП(б) від 23-IV 1932 року, журнал боротиметься за бойову реалізацію цієї ухвали.

Журнал, зокрема, поведе роботу навколо згуртування свого творчого активу, розгорне широку роботу з призовниками ударниками шляхом притягнення найкращих сил для участі в роботі журналу, а також шляхом критики творчої продукції ударників. Журнал, на основі критики попередніх помилок, допущених в окремих статтях, розгорне роботу з молодією критикою. Нарешті, журнал візьме на обговорення нову продукцію, що вийшла і виходитиме надалі і що свідчитиме про творче зростання пролет. письменників, про творчу перебудову попутника. Зокрема, журнал поставить на обговорення нові твори, що є прямою відповіддю пролетарських письменників на вимогу комсомолу: „Дівчата нашої країни“ І. Микитенка, „Петро Ромен“ Гр. Епіка і цілий ряд інших творів.

До XV річниці Жовтня—ширше фронт боротьби за велике містечтво соціалістичної доби, за культуру, національну форму і соціалістичну своїм змістом.

О. БЛОКОПИТОВ

ЖОВТНЕВИЙ ОГЛЯД МУЗИЧНОГО ФРОНТУ УКРАЇНИ

(До XV-річчя Жовтня)

I

ПРОЛЕТАРІЯТ країни будованого соціалізму в день XV річниці Жовтня робить черговий свій огляд бійців, що на різних ділянках соціалістичного будівництва борються за побудову безкласового соціалістичного суспільства. Під проводом ленінської комуністичної партії трудящі СРСР цього року успішно закінчують п'ятирічку за чотири роки.

Переможне соціалістичне будівництво зумовила безмежна відданість робітничої класи своїй радянській владі, класи, що на засадах соцзмагання та вдарництва, під проводом ленінської комуністичної партії, з ентузіазмом здобувала перемогу за перемогою на фронті соціалістичного будівництва.

Партія домоглася цих величезних успіхів, ведучи нещадну боротьбу так з „ліхим“, як і з правим опортунізмом та примиренством до них.

Доба будування безкласового соціалістичного суспільства дає нечуваний досі розквіт мистецтва. Література, музика, образотворче мистецтво, кіно тощо мають величезне, історичної ваги завдання відбити художніми засобами весь патос боротьби, ентузіазм мільйонів будівників, бійців за нове безкласове соціалістичне суспільство. Але це має бути не пасивне споглядання, а активне зв'язування самого митця в практику соцбудівництва, що зробить наше мистецтво дійовим, політичним чинником мобілізації широких трудящих мас на здійснення історичних завдань, що стоять перед робітничою класою та її авангардом — комуністичною партією. Боротьба за партійність мистецтва — ось завдання.

Мистецтво в країні рад належить мільйонам. Здійснюються слова Леніна, який сказав, що в соціалістичному суспільстві:

„будет свободная литература, потому что не корысть и не карьера, а идея социализма и сочувствие трудящихся будут вербовать новые и новые силы в ее ряды. Это будет свободная литература, потому что она будет служить на пресыщенной героине, не скучающим и страдающим от ожирения „верхним“ десяти тысячам, а миллионам и десяткам миллионов трудящихся, которые составляют цвет страны, ее силу, ее будущее. Это будет свободная литература, оплодотворяющая последнее слово революционной мысли человечества опытом и живой работой социалистического пролетариата“*.

Ці слова Володимира Ілліча здійснюються. Усі ділянки мистецтва в країні будованого соціалізму служать мільйонам трудящих. Театр, музика, кіно, виставки, музеї належать найширшим колам трудящих.

За п'ятнадцять років пролетарської диктатури робітничої класи з своїх лав висунула десятки й сотні митців. Реалізуються слова Маркса й Леніна, які говорили про справді невичерпні таланти в глибинах народних мас. Ці таланти, набу-

* Ленин. Партийная организация и партийная литература.

ваючи освіту в наших мистецьких учбових закладах, вмикаються, як активні учасники, в практику соціалістичного будівництва.

На ідеологічному фронті, по всіх його ділянках точилася й точиться гостра класова боротьба, розбито контрреволюційний троцькізм, воронщину, переверзівщину — в літературі, проведено величезну боротьбу з класово-ворожою фокстротщиною, церковщиною — в музиці. Частина радянських композиторів, що була під ідейним впливом буржуазних західно-європейських композиторів, все більш і більш звільняється від цього впливу.

Величезні успіхи соціалізму за останні роки, успіхи, що є вирішальними, спричинилися до того, що переважна більшість старої інтелігенції, найвидатніші вчені, письменники, музики, митці перейшли на бік радянської влади і віддають свої великі знання справі соціалізму. Зокрема на музичному фронті ми так само маємо активну участь старих фахівців — музик в соціалістичному будівництві.

Цього повороту старої інтелігенції на рейки соцбудівництва не усвідомила наша літературно-мистецька пролетарська організація, на що справедливо вказує ухвала ЦК ВКП(б) з 23 квітня 1932 р. „Про перебудову літературно-художніх організацій“. Постанова має величезне значення в справі перебудови роботи цих організацій відповідно до нових завдань.

„Вимога партії перебудуватись відповідно до нових завдань соціалістичного будівництва стосується не лише до господарчих організацій. Це стосується геть усіх організацій, усіх ділянок соціалістичного будівництва, отже, й ідеологічного фронту“*.

Цих вказівок партії, її проводиря тов. Сталіна не усвідомили літературно-художні організації. Вони не усвідомили ясної й чіткої 5 вказівки тов. Сталіна про стару технічну інтелігенцію, а значить і інтелігенцію інших ділянок соціалістичного будівництва, в тому числі й ділянки мистецької. Це призвело до відриву пролетарських літературно-художніх організацій від значної групи письменників, музик, художників, що співчують соціалістичному будівництву. Відриву цих організацій від значної групи митців сприяла їхня групова замкненість та підміна ідейно-виховної роботи голим адмініструванням.

Отже, в світлі успіхів соціалізму — історичне значення має ухвала ЦК ВКП(б) „Про перебудову літературно-художніх організацій“. „Тоді як раніш, коли ще слабкі були кадри пролетарської літератури, музики тощо, історично цілком потрібне було існування окремих пролетарських мистецьких організацій, то останній час, в зв'язку з новою обстановкою в країні, вони стали оберталися на свою протилежність. Рямці нинішніх пролетарських літературно-художніх організацій (ВОАПП, РАПП, РАПМ та інших) стають вже за вузькі й гальмують серйозний розмах художньої творчості. Це створює небезпеку перетворення цих організацій з знаряддя найбільшої мобілізації радянських письменників і художників навколо завдань соціалістичного будівництва на знаряддя культивування гурткової замкненості, відриву від політичних завдань сучасності та від значної групи письменників і художників, що співчують соціалістичному будівництву“**.

Постанова ЦК ВКП(б) щільно пов'язана з попередніми постановами партії і скерована на те, щоб залучити кадри старої інтелігенції до соцбудівництва, сприяти дальшому розвитку літератури й мистецтва в країні рад.

Постанова ЦК ВКП(б) щільно пов'язана з всевітньо-історичним рішенням XVII партійної конференції про побудову безкласового соціалістичного суспільства. Нові спілки письменників, музик, художників мають величезні завдання в зв'язку з другою п'ятирічкою, основне політичне завдання якої є „остаточно ліквідувати капіталістичні елементи і класи взагалі, цілком знищити причини, що породжують класові відміни і експлуатацію, і подолати пережитки капіталізму в економіці та свідомості людей, перетворити всю трудящу людність країни на свідомих і активних будівників безкласового соціалістичного суспільства“***.

* З постанови ЦК ВКП(б), 23 квітня 32 р. „Про перебудову літературно-художніх організацій“.

** Там само.

*** З резолюції XVII партконференції.

Історична постанова партії розкриває велетенські перспективи розвитку літератури, музики цілого Радянського союзу. Письменники, художники, музики на цю постанову відповідають десятками й сотнями нових музичних творів — творів, що кличуть об'єднатись під прапором боротьби за генеральну лінію партії, що кличуть вперед, до нових перемог.

II

Тоді як в країні будованого соціалізму щодня міцнішає технічна, економічна та політична база і СРСР стає могутньою фортецею соціалізму, капіталістичні країни перебувають у стані найбільших, найглибших криз, в стані найбільшого загострення капіталістичних суперечностей.

Коли в країні рад стан трудящих мас щодня поліпшується, то в країнах капіталізму він щодня гіршає. Мільйони безробітних, злидні, голод — ось що несе з собою система загиняючого капіталізму.

Три роки вже як почалася економічна криза по всіх капіталістичних країнах. Такої величезної, такої довготермінової кризи ще не бачив капіталістичний світ. Але, не дивлячись на це, кінця цієї кризи не видно. Банкрутують один по одному банки, гаснуть домни, закриваються цілі фабрики, заводи. Буржуазія в розпачі.

„Розгубленість політиків та економістів і безнадійність стану багатьох капіталістичних фірм та установ спричиняються до щоразу більшої паніки серед буржуазії. Вчора ще певні своєї влади пани стану в капіталістичних країнах щораз більше втрачають ґрунт під ногами“.

Буржуазія всіх капіталістичних країн єдиний порятунком від загибелі бачить у війні. У зв'язку з цим зовнішня політика імперіялістичних країн стає ще далі, то все більш одверто агресивно. Гарячкове готування до війни, покладання всіх надій на війну пояснюють шалене озброєння капіталістичних країн. Військові заводи завантажені замовленнями, лише вони не знають безробіття. Конференції по роззброєнню є не що інше, як комедії, мета яких — приспати класову чуйність пролетаріату.

Але революційна свідомість трудящих мас зростає, зростає ненависть до капіталізму у серед відсталих шарів трудящих, в робітничій класі капіталістичних країн.

Перед пролетаріатом всього світу на недосяжну височину підноситься авторитет країни рад, країни, де всупереч хаосу, що панує в капіталістичних країнах, існує планове господарство. Тоді як в капіталістичних країнах величезні маси пролетарів голодують, фізично й морально вироджуються, — в СРСР щодня зростає культурний і матеріальний рівень трудящих, зовсім зліквідовано безробіття.

Величезні успіхи соціалізму в країні рад, підносячи її авторитет в очах мільйонів і десятків мільйонів пролетарів капіталістичних країн, в той же час викликають скажену люту з боку капіталістів цих країн, яким соціалістична система несе загибель.

„Тепер для нас утворюється багато гостріша небезпека від зовнішніх ворогів, від ворожих супроти СРСР сил імперіялізму, небезпека імперіялістичного нападу набагато посилилась“.

Лише острах перед революційним піднесенням трудящих мас примушує буржуазію утримуватись від нападу на свого запеклого ворога, на країну будованого соціалізму.

Катастрофічний стан в економіці капіталістичних країн спричинився до політичного й морального розкладу буржуазії. Паралізованість усієї капіталістичної системи відбивається і на ділянках науки й мистецтва.

„Буржуазна преса дедалі більше скочується до проповіді відверто реакційних поглядів у всіх основних питаннях і навіть щодо машин і техніки в цілому. Лице панівних клас у буржуазних країнах набирає щораз огидніших рис духовного й морального розкладу.“

Виступи проти техніки в пресі, радіом тощо стали не рідким явищем у капіталістичних країнах. Знайшовся навіть якийсь англійський єпископ, що недавно

* З доповіді т. Молотова на XVII партконференції „Про другу п'ятирічку“.

прилюдно заявив про потребу на десятки років стримуватись від нових винаходів і розвитку природничих наук*.

Мистецтво, що служить в капіталістичних країнах невеличкій купі паразитів дійшло найвищої стадії свого занепаду. Особливо яскраво це відбивається в музиці. Культивування хирлявих, похитливо-еротичних переживань, фокстротна вакханалія в дансингах, кабаре тощо. Буржуазна музика останнього періоду яскраво відбиває процес загинання й занепаду буржуазної культури.

Пропагування атональності музичного мистецтва (Арнольд Шенберг), тобто пропагування теорії розкладу музичної ткани, розпаду тонального центру—все це є наслідок того, що буржуазія губить „плановагу“, наслідок того, що руйнуються підвалини буржуазного суспільства.

Фокстротна вакханалія доходить таких розмірів, що „спритні“ західно-європейські композитори сфокстрочують цілі твори низькі класиків. Так, наприклад, французький композитор Дусе видав твори, що зветься „Шопеніяда“ та „Вагнерія“, де обернено на фокстрот вальси Шопена, низьку оперою арій Вагнера тощо. Геніяльно змалював усю гидоту фокстротної вакханалії на Заході М. Горький у своїй статті „Музыка толстых“:

„Тишина этой ночи, помогая разуму отдохнуть от разнообразных, хотя и ничтожных огорчений рабочего дня, как бы нашептывает сердцу торжественную музыку всемирного труда великих и маленьких людей, прекрасную песнь новой истории, — песнь, которую начал так смело трудовой народ моей родины.

Но вдруг в чуткую тишину начинает сухо стучать какой-то идиотский молоточек: раз, два, три, десять, двадцать ударов и вслед за ними, точно кусок грязи в чистейшую прозрачную воду, падает дикий визг, грохот, вой, рев треск; врываются нечеловеческие голоса, напоминающие лошадиное ржание, раздаются хрюканье модной свиньи, вопли ослов, любовное кваканье огромной лягушки; весь этот оскорбительный хаос бешеных звуков подчиняется ритму, едва уловимому и, послушав эти вопли минуту, две, начинаешь невольно воображать, что это играет оркестр безумных, они сошли с ума на сексуальной почве, а дирижирует ими какой-то человек-жеребец, размахивая огромным фаллусом.

Это радио, одно из величайших открытий науки, одна из тайн, вырванная ею у притворно безгласной природы. Это радио в соседнем отеле утешает мир толстых людей, мир хищников, сообщая им по воздуху новый фокстрот в исполнении оркестра негров. Это — музыка для толстых. Под ее ритм во всех великолепных кабаках „культурных“ стран толстые люди, цинически двигая бедрами, грязнят, симулируют акт оплодотворения мужчиной женщины.

Издrevле великие поэты всех народов, всех эпох вдохновенно тратили творческие силы свои на то, чтобы облагородить этот акт, украсить его достойно человека, чтобы не равнялся в этом человек с козлом, быком, боровом. Созданы сотни и тысячи прекрасных поэм, воспевающих любовь. Это чувство играло роль возбудителя творческих сил мужчины и женщины. Силою любви человек стал существом неизмеримо более социальным, чем самые умные из животных. Поэзия земного, здорового, активного романтизма в отношении полов имела огромное социально-воспитательное значение.

„Любовь и голод правят миром“, — сказал Шиллер. В основе культуры — любовь, в основе цивилизации — голод.

Пришел толстый хищник, паразит, живущий чужим трудом получеловек, с лозунгом: „После меня — хоть потоп“, — пришел и жирными ногами топчет все, что создано из самой тонкой нервной ткани великих художников, просветителей трудового народа.

Ему, толстому, женщина не нужна, как друг и человек, она для него — только забава, если она не такая же хищница, как сам он. Не нужна ему женщина и как мать, потому что хотя он и любит власть, но дети уже стесняют его. Да и власть нужна ему как бы лишь для фокстрота, а фокстрот стал не

* З доповіді т. Молотова на XVII партконференції „про другу п'ятирічку“

обходим потому, что толстый — уже плохой самец. Любовь для него — распутство и становится все более развратом воображения, а не буйством распущенной плоти, чем была раньше. В мире толстых эпидемически разрастается „одноолая“ любовь. „Эволюция“, которую переживают толстые, есть вырождение.

Это калюция от красоты менуэта и живой страстности вальса к цинизму фокстрот с судорогами чарльстона, от Моцарта и Бетховена к джаз-банду негров, которые, наверное, тайно смеются, видя, как белые их владыки эволюционируют к дикарям, от которых негры Америки ушли и уходят все дальше.

Погибает культура, — вопят защитники власти толстых над рабочим миром. — Пролетариат грозит погубить культуру, — вопят они и лгут, потому что не могут не видеть, как всемирное стадо толстых людей выпаптывает культуру, не могут не понимать, что пролетариат — единственная сила, способная спасти культуру и углубить, и расширить ее.

Нечеловеческий бас ревет английские слова, оглушает какая-то дикая труба, напоминая крики обозленного верблюда, грохочет барабан, верещит скверненькая дудочка, раздирая уши, крикает и гнусаво гудит саксофон. Раскачивая жирные бедра, шаркают и топают тысячи жирных ног.

Наконец, музыка для толстых разрешается оглушительным грохотом, как будто с небес на землю бросили ящик посуды.

Снова светлая тишина, и мысли возвращаются домой...“

Це один бік музичного життя капіталістичних країн „культурного“ Заходу. Це так звана музика для душі. Але є ще музика для організації громадської свідомості в своїх капіталістичних, фашистських цілях. Яскравим зразком такої музичної творчості є опера німецького композитора Макса Бранда „Машиніст Гопкінс“ — що її написано на замовлення соціал-зрадників (с.-д.) Німеччини. Зовні тут ніби все гаразд. Герої — робітники, тематика цілком виробнича, робітничая. Але опера „Машиніст Гопкінс“ — це свідомий наклеп на пролетаріат, на його методи боротьби, психіку й творчі сили, це свідоме намагання довести відсутність класової боротьби, намагання отождивити авантюристів з ватажками пролетаріату, намагання довести, що пролетаріат це — сіра, безвільна маса, яка ні до чого, крім шматка хліба та кабаре, не прагне. „Машиніст Гопкінс“ Бранда — це твір, що яскраво виявляє ідеологію буржуазії. Еклектизм з діапазоном від атоналіста Шенберга до Пучіні, Шрекера з їхньою лірико-еротичною банальщиною, надмірний індивідуалізм, містицизм, придушеність, хоробливий еротизм — ось характерні риси цієї опери. Ось риси, що характеризують музичне настановлення буржуазних творців.

За останній час особливого поширення набрала музика, що є гімном бездушному машинізму, механічна, аемоціональна музика, що наслідув ритм машин.

Чистий конструктивізм, примітивізм, аемоціональність характерні не лише для творчості Бранда. Казела (Італія). Хіндеміт (Німеччина), Стравінський (Франція) є представники та ідеологи цього чистого конструктивізму, у яких це відверто пов'язується з ідеологією фашизму, завдання якого знеособити, придушити індивідуальність людини, зробити її безвільним додатком до машини.

Буржуазія широко використовує музику, як зброю класового поневолення трудящих. „Мы должны добиться того, чтобы наши рабочие не уклонялись от религиозных песнопений. Чтобы они не только слушали псалом — „Господь — надежный наш оплот“, но и пели его сами“ — так говорив соціал-зрадник Зеверінг, виступаючи на конференції співочих спілок в Німеччині. Буржуазні видавництва видають спеціальну хорову літературу, де весь час пропагується класовий мир, де в райському освітленні малюється трудову спілку пролетаря з хазяїном-капіталістом.

Крім одвертої пропаганди та впровадження релігійних ідей, буржуазія створила своєрідний гатунок містицизму, що є „духовна“ форма міжнародної попівщини. Це стремління „в небеса від мира цього“. За яскравий зразок такої творчості може бути симфонія Холста під назвою „Планети“.

Щоб виховати пролетарів у потрібному для буржуазії дусі, влаштовується спеціальні концерти з відповідною програмою. Читають спеціальні лекції з музики. Так, наприклад, у Берліні для робітників читають лекції на такі теми, як

„Музика і бог“, „Музика і людина“, „Музика і природа“, „Музика і робітник“ та інш.

У цих лекціях навізуються ворожий ідеалістичний погляд на мистецтво, на музику, пропагують так зване чисте мистецтво, мистецтво відірване від класової боротьби, класовий рай та одверту попівщину. Такі лекції-проповіді особливо небезпечні, бо тут проповідники прикидаються друзями пролетаріату і намагаються прищепити пролетарям зневіру у свої творчі сили.

Зовсім протилежне являє собою музично-творча діяльність пролетарських музичних організацій та творчість пролетарських композиторів капіталістичних країн, що під проводом комуністичної партії борються проти капіталізму. За приклад може правити „Об'єднання німецьких робітничих культурорганізацій“ (ІФА), що існує вже більш як два роки.

Ці об'єднання, даючи якого складають робітничі культурорганізації та червона опозиція культурорганізацій під проводом комуністичної партії Німеччини, борються з реакцією, борються за визволення широких трудящих мас з-під впливу соціально-фашизму. ІФА в галузі музики ставить перед собою завдання охопити робітників усякого роду музорганізацій (співочих, мандолістів, гармоністів тощо) і створити таким чином бойову міцну робітничу музичну організацію.

В капіталістичних країнах, особливо в Німеччині й Англії, великих розмірів набуває рух малих форм революційного мистецтва. Маленькі трупи (6-10-12 чоловіків) виступають на масових політичних зборах з невеличкими сценами, що присвячені боротьбі пролетаріату під проводом компартії з буржуазією.

Такі агітгрупи, агіт-бригади приїждили до нас в СРСР, і всі пам'ятають їхні виступи, насичені боротьбою з соціально-фашизмом, буржуазною пресою, церквою і загалом з капіталістичною державою, як знаряддя панування капіталу.

Для цих груп пролетарські композитори створюють революційний репертуар, який, як гостра зброя, допомагає компартії в боротьбі з капіталом. Імена таких пролетарських композиторів, як Бела Рейніц та Ганс Ейслер, відомі всьому Радянському союзові.

Ганс Ейслер виявив себе як пролетарський композитор, працюючи з однією такою агітгрупою „Червоний рупор“ (тією самою, що у 1928 році була у СРСР). Спочатку творчість Ейслера була в дусі Шенберга. Він як учень Арнольда Шенберга, наслідував своєму вчителеві. Але останні чотири роки своєю творчістю він став на службу пролетаріату і в 1928 року пише музику, яка допомагає пролетаріатові в його революційній боротьбі.

Велика міць, захоплююча ритміка, ясна й тверда мелодика — ось характерні риси творчості Ганса Ейслера. Його „Комінтерн“, ця пісня з великої інсценівки „Червоний рупор“, відома й її співають найширші кола трудящих Радянського Союзу. Ейслер — комуніст і вважає свій фак композитора мобілізованим для політичної роботи компартії.

Не зважаючи на шалене переслідування робітничих мистецьких об'єднань, не дивлячись на те, що вони працюють в найнесприятливіших умовах, — все-таки пролетарське мистецтво в капіталістичних країнах допомагає в боротьбі з капіталом, служить засобом мобілізації широких трудящих мас під прапором комуністичної партії. І в той час, як творчість фашистських митців хворіє на безсилля і неплідність, що є наслідок загального занепаду та розкладу капіталізму, — пролетарські митці дають безмежне поле діяльності, їхня творчість насичена боротьбою, кличе вперед до перемог.

Загострення класової боротьби у всьому світі, яке щодня наближає неминучу загибель капіталістичної системи, відбивається на ідеологічному фронті зі всією яскравістю. Творче безсилля, ідейний розклад у всіх його формах — містицизм, емпіричність, повернення до класицизму тощо, — все це ми спостерігаємо у фашистській творчості останнього періоду капіталізму.

Лише пролетарська революція є єдиний шлях до розквіту мистецтва, лише пролетарська революція дає можливість виявити ті багатющі творчі можливості, що закладені в гущавині пролетарських мас. Яскравим прикладом цього служить СРСР, де в кожній національній радянській республіці успішно будується національна форма, пролетарське, соціалістичне змістом — велике соціалістичне мистецтво, — мистецтво, що належить мільйонам.

Щоб зрозуміти ті величезні досягнення, що ми їх маємо на сьогодні в пролетарській музичній творчості на Україні, ми мусимо згадати ті шляхи, якими йшов тут розвиток музичного мистецтва.

До Жовтня царат, застосовуючи русифікаторську політику на Україні, придушував, винищував паростки національної культури. Лише під маркою етнографізму можливо було деяке існування української народної творчості. До Жовтня культивувалося на Україні особлива форма мистецтва, зокрема музичного — це так звана, „малоросійщина“. Малоросійщина це спадщина царату, її виростили великодержавницькі, бюрократичні буржуазні кола на Україні. Вона була „екзотика“, що задовольняла естетичні смаки ситого поміщика, глитаєй й чиновницьку бюрократію. „Малоросійщиною“ царат „розв'язував“ проблему української національної культури. Характерні представники-творці такого гатунку музичного мистецтва були Давидовський, Заремба й Гулак-Артемівський, Ніщинський та інші. Особливо яскравим представником цього типу музичного мистецтва є Давидовський. В його музично-вокальних творах (в більшості слова теж Давидовського), таких, як „Гімн царю-освободителю“, „Бандура“, „Благочестивейшого“, „Хвалите ім'я господнє“ та десятках подібних — в основу покладено оспівування царату, гетьманату, пізніш петлюровщини. Вульгарний натуралізм, церковщина, націоналізм поруч з монархізмом — ось що характеризує давидовщину.

Гопак, широкі шаровари, ковбаса та чарка, оспівування хуторянства (і ставок і гайок, і зелений садок) — ось ідеал українського дідича, глитаєй, ось ті елементи, екзотики для задоволення ситої паразитичної бюрократії російського царату.

До Жовтня всі ділянки музичного мистецтва на Україні, як от: опера, концертна справа, видавництва, були в руках ІРМО (Императорское Российское музыкальное общество), так само, як і музична освіта. Трудящих зовсім було позбавлено можливості діставати музичну освіту. Лише паразитична класа, невелика купка „избранных“ мали право на музичну освіту.

У передреволюційний період українська буржуазія висуває міцну на той час групу композиторів. Лисенко, Стеценко, Степовий, Леонтович та інші зробили на той час і в тих умовах дуже багато в справі створення української музичної культури. Вони створили низку оригінальних опер, сотні сольоспівів, обробили десятки і сотні українських народних пісень, дали низку інструментальних та фортепіанових творів тощо.

Ці композитори були представниками-ідеологами української націоналістичної буржуазії і в своїй творчості вони відбивали націоналістичні ідеї, прагнення української буржуазії. Майже всі вони водночас працювали й на замовлення церкви, писали церковну музику. Цей факт зайвий раз свідчить за те, що своєю творчістю ці українські композитори пропагували панування буржуазії, бо якраз музика церковна, націоналістична була скерована на відволікання пролетаріату від класової боротьби з буржуазією.

Буржуазія всіх націй має завжди спільні інтереси в справі визиску та поневолення трудящих мас. Такі машини рабського поневолення за капіталістичного ладу, як школа, казарма, шинок, церква, — щодня, щохвилини працювали на користь буржуазії, і українські композитори, представники націоналістичної буржуазії, відгравали роль ідеологів рабського поневолення трудящих.

Дореволюційну творчість українських композиторів, за незначним винятком, побудовано на матеріалі української народної пісні. Ідеалізація, естетський підхід до української народної пісні, відсутність класово-диференційованого підходу до неї характерні для цих композиторів. І не тільки не було ними застосовано класового моменту в пісні, показуванні справжньої суті павука-глитаєй, бідняка, а навпаки, поскільки ця група композиторів захищала інтереси української буржуазії, вони й цей момент класовості всіляко затушковували, висуваючи замість цього на перший план націоналістичні ідеї.

Дореволюційна музична спадщина українських композиторів досі ще не опрацьована, не висвітлена з марксовського ббку. Кадри марксистів-музикознавців мають за першочергове завдання розробити питання української музичної спадщини. Досі ми мали лише надто поверхову критику творчості цих дореволюційних композиторів. Тут або безкритично-побожне ставлення до музичної спадщини, або

безпідставне — таке, що виходить з суто-формалістичних, „лівацьких“ настанов, — заперечення її. Марксистське музикознавство мусить виходити з Ленінового настановлення щодо використання культурної спадщини минулого: „Без ясного розуміння того, що тільки точним знанням культури, створеної всім розвитком людства, тільки переробленням її можна будувати пролетарську культуру, — без такого розуміння нам цього завдання не вирішити. Пролетарська культура повинна стати закономірним розвитком тих запасів знань, що людство виробило під тиском капіталістичного суспільства, поміщицького суспільства, чиновницького суспільства“.

Так вчив нас Ле нін будувати пролетарську культуру.

Жовтнева революція, що звільнила всі пригноблені національності з-під ярма царату й капіталістичного гніту, дала можливість в кожній республіці будувати національну форму й пролетарську (соціалістичну) змістом культуру, мистецтво і, зокрема, музику. Жовтнева революція дала можливість мільйонним масам трудящих брати безпосередню участь в будівництві мистецтва, бути бійцями на фронті культурної революції.

Жовтень приніс величезну хвилю самодіяльності в галузі музики на Україні. Те, що віками пригнічувалося, нарешті, дістало змогу виявити всі свої здібності, дістало змогу творити. Робітично-селянські маси України створюють бойові пісні, з якими вони йшли у бій підчас громадянської війни, з якими вони йдуть на фронт господарчий, на фронт реконструкції народного господарства. Сотні й тисячі різних музичних гуртків, оркестр, капелі тощо утворюють робітничо-селянські маси після Жовтня. З надр робітничої класи, з лав колгоспників, неможливого та середняцького селянства висуваються талановиті диригенти, композитори, хормайстри тощо. Вони йдуть до музучовних закладів добувати спеціальну освіту, йдуть сини пролетарів завойовувати фортеці мистецтва, що до Жовтня були недоступні виключно буржуазії, виключно паразитичній класі.

Музучовні заклади на Україні (інститути, робітфаки, технікуми, робітничі консерваторії, музкурси), що з кожним роком збільшуються, виховують кадри пролетарських фахівців-музик. Опера, радіо, укрфіль тощо ставлять щораз більші вимоги на нові кадри фахівців. Лише одних тільки композиторів-творців наші вищі музучовні заклади (музично-драматичні інститути) на Україні за цей час виховали біля 50.

Особливо великого розміру набирає музична освіта на Україні останніх років. Три музично-театральні інститути, більш десяти музично-театральних технікумів, до десяти музично-театральних робітфаків та низка робітничих консерваторій охоплюють величезну кількотисячну армію пролетарів, що опановують музичну науку, завойовують цю, до Жовтня неприступну їм, фортецю мистецтва. Але й цей величезний розмах в галузі музичної освіти на сьогодні вже незадовільний. За проєктами другої п'ятирічки мистецтва, наші музучовні заклади мусять набагато збільшити випуск молодих радянських фахівців. Розвиток оперової справи, утворення такого велетня, як „Театр масового музичного дійства“, — вимагають величезного поповнення новими кадрами. Укрфіль, радіо, різні театри, музична самодіяльність вимагають музик-фахівців, і ці вимоги щороку збільшуються.

Буйний розквіт музичної самодіяльності на Україні охоплює мільйони трудящих. З кожним роком музична самодіяльність підноситься на все вищу ступінь опанування музичного мистецтва.

Перша Всеукраїнська музична олімпіада, що відбулася в травні 1931 року і яка підсумувала досягнення музичної самодіяльності за 14 років пролетарської диктатури, з усією переконливістю показала, що лише в умовах диктатури пролетаріату можливий розквіт мистецтва, що лише за диктатури пролетаріату можлива участь мільйонів в будівництві національного формою, пролетарського змістом мистецтва.

Півторатисячна армія митців з фабрик, заводів, радгоспів, колгоспів, ці кращі представники музичної самодіяльності (адже участь у Всеукраїнській олімпіаді брали кращі одиниці, що олержали першенство на місцевих олімпіадах), змагаючись, показували досягнення пролетаріату, будівника соціалізму, будівника соціалістичної культури, мистецтва.

„Музику — на фронт соціалістичного будівництва“ — ось основне гасло, під яким проходили міські та перша Всеукраїнська музична олімпіада. Музична самодія-

ність показувала, як вона мобілізувала музику на фронт соціалістичного будівництва, як вона засобами музичного мистецтва бореться за нову з комуністичним світоглядом людину.

Перша Всеукраїнська музична олімпіада — це міцний влар по опортуністам, які пророкують, що з музичної самодіяльності нічого не вийде. На цій олімпіаді музично-самодіяльні хори, оркестри, показали величезні досягнення в галузі майстерності. Висока художність виконання музично-самодіяльних гуртів (ВУОРМ, Київський хор залізничників, харківська духовна оркестра клубу „Робочий“, гурток укр. народних інструментів ХПЗ та багато інших) насагато перевищували професіональні оркестри та капели.

Ці одиниці дійшли таких наслідків тому, що широко застосовували в своїй роботі методу соціалістичного змагання та вдарництва, тому що, перебудовуючи роботу по-новому, мобілізували музичне мистецтво на участь у повсякденній боротьбі за соціалізм.

Величезні досягнення масової музичної самодіяльності, її високе художнє зростання ставить питання професіоналізації окремих музично-самодіяльних одиниць. Така оркестра, як ВУОРМ, або київський хор залізничників вже сьогодні можуть працювати, як професійні музичні заклади. Це набагато зміцнить музичний фронт, внесе свіжу струю, допоможе в перебудові музичного фронту, в перебудові професійних музичних закладів, які ще багато відстають від вимог сьогоднішнього дня.

Перша Всеукраїнська музична олімпіада виявила також і низку недоліків в роботі музичної самодіяльності. Перший і основний недолік багатьох ще гуртів — це робота по-старому, волячі темпи перебудови, а звідси й усі якості. У музгурткові, який не повернувся ще обличчям до виробництва, маємо і замкненість в роботі, цеховщину, діляцтво, що призводить до сумних наслідків. В таких гуртках спостерігаються елементи церковщини, малоросійщини, ригандщини. Робота такого гуртка має вигляд просвітянського, хуторянського гуртка, відірваного від сучасного життя, від життя нашої історичної доби. Низький ідейний рівень характерний для нього.

На першій Всеукраїнській муз. олімпіаді виявлено брак потрібної кількості музкерівників, що дуже але відбивається на масовому музично-самодіяльному рухові. Слаба ідеологічно-художня кваліфікація багатьох музкерівників призводить до просвітянщини.

Але в цілому перша Всеукраїнська музична олімпіада показала величезні досягнення в галузі мистецтва, які щодня зростають, показала, як в країні будованого соціалізму залучаються до творчої діяльності найширші кола трудящих, показала, що мистецтво в країні рад належить усім трудящим, що своїми мозолястими руками будують це мистецтво. Ця олімпіада довела на практиці і те, що в той час, як в капіталістичних країнах таланти з лав трудящих гинуть, — у нас вони мають безмежну можливість виявити свої творчі сили у всіх галузях культури.

Велику роль в розвитку музичного процесу на Україні відіграли музично-громадські організації. Товариство ім. Леонтовича, що виникло з „Комітету по вшануванню М. Леонтовича“ (1921 р.) — це певний етап в розвитку музичної культури на Україні.

Спочатку це товариство, об'єднуючи в своїх лавах націоналістичні дрібнобуржуазні кола старих факівців-музик, посідало одверто націоналістичні позиції. Музику ввесь час відривалося від радянської практики, заперечувалося музику, як ідеологічне знаряддя.

Об'єднувались українські музичні (а подекуди й немусичні) сили в товаристві ім. Леонтовича лише за національною ознакою. Це товариство мало величезну кількість членів, що складалося з хорових музично-самодіяльних одиниць. Вплив на музичну самодіяльність через керівників з боку товариства був величезний. Це спричинилось до просвітянства, до так званої „аполітичної“ настанови в роботі гуртів, до націоналістичних збочень тощо.

„Просвітянський характер осередків товариства на місцях, на мою думку, не піддає сумніву: як Одеська філармонія була знаряддям для ліберальної російської інтелігенції мобілізувати свої сили, користуючись музичним тереном для впливу на трудящі маси Одещини, так, на мою думку, гуртки товари-

ВСІ КОМСОМОЛЬСЬКІ ТА КУЛЬТОСВІТНІ ОРГАНІЗАЦІЇ, ЛІТЕРАТУРНІ ГУРТКИ,
РОБІТНИЧІ КЛЮБИ, ШКОЛИ, ВИШ'І, БІБЛІОТЕКИ, ЧИТАЛЬНІ,

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ
ЧИТАЙТЕ
ПОШИРЮЙТЕ!

МОЛОДНЯК

ОРГАН ЦК ЛКСМУ
РІК ВИДАННЯ
ШОСТИЙ

ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ ТА ГРО-
МАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ ІЛЮСТРОВА-
НИЙ ЖУРНАЛ-МІСЯЧНИК

МОЛОДНЯК містить актуальні ґрунтовні статті з питань національної волітики партії, культурної революції і роботи комсомолу. Широко висвітлює в статтях, нарисах, хроніці досвід роботи комсомолу на всіх фронтах соціалістичного будівництва та на фронті культурної революції

МОЛОДНЯК повно висвітлює процес розвитку радянської літератури на Україні, друкує твори комсомольських письменників, робітників-ударників заклики до літератури, розгортає огляд комсомольської літератури, борючись за створення Магнетобудів літератури. Містить твори видатних українських поетів, письменників, драматургів, критиків та революційних письменників Заходу Сходу. На сторінках „МОЛОДНЯКА“ висвітлюється участь комсомолу України в галузі суміжних мистецтв образотворчого фронту, театру, музики та кіно. У „МОЛОДНЯКУ“ — великий розділ бібліографії та хроніки

ДО ВІДОМА АВТОРІВ:

Рукописи до редакції треба надсилати передруковані на машинці на одному боці аркуша. На рукописі обов'язково ставити справжнє прізвище автора і точну домашню адресу. В рецензіях на книжки, крім назви й автора, треба зазначати видавництво, тираж, кількість сторінок, ціну, рік видання. Не прийняті до друку рукописи, менші як на половину друкованого аркуша, а також рукописи, ухвалені до друку, — редакція не повертає

ПЕРЕДПЛАТА

На рік . . . 4 крб. — коп.
На 6 місяців . . 2 крб. — коп.
На 3 міс. . . 1 крб. 20 коп.
Ціна окремого номера 50 коп.

ВСЮ ПЕРЕДПЛАТУ ПРИЙМАЄ ВИКЛЮЧНО ПОШТА
АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: арків, 21, ПУШКІН СЬКА, 46. „Молодняк“ Телеф. 57-28